Sveti Spas

ИН-форматор

Год. IV | Београд | јун 2016. | Бесплатан примерак | ISSN 2334-6078

Издавање овог Ин-форматора омогућио је Комесаријат за Избеглице и миграције Републике Србије

Паун: симбол спасења, интегритета, славе, снаге, просперитета, дуговечности и љубави

Успешна интеграција

Одрживи повратак

Живот на КиМ

Стандарди

Програм је финансирао Комесаријат за избеглице и миграције РС, а спроводи га Удружење за помоћ расељенима „Свети Спас". Садржај публикације представља искључиву одговорност Удружења „Свети Спас" и ни у ком случају не одражава ставове Комесаријата за избеглице и миграције.

ДАЋЕМО СВЕ ОД СЕБЕ ДА ПОМОГНЕМО ИЗБЕГЛИЦАМА И МИГРАНТИМА

Србија се од средине прошле године суочила са незапамћеним приливом мигранта из ратом захваћених подручја Азије и Африке. До затварања мигрантске руте, у марту ове године, кроз нашу земљу прошло је готово 700.000 мигранта.

Био је то огроман притисак на Комесаријат за избеглице и миграције и друге државне институције које се баве управљањем миграцијама, у финансијском и организационом погледу. Република Србија дала је све од себе да се мигрантима пружи адекватна помоћ, омогући одговарајући прихват, привремени смештај, здравствена заштита, обезбеде храна и лекови и пруже потребне информације везане за процедуру тражења азила у нашој земљи.

Комесаријат за избеглице и миграције Републике Србије, који већ више од две деценије пружа помоћ избеглицама из ратом захваћених подручја СФРЈ, од почетка ове кризе заузео је проактиван став. Свесни да смо саградили „кућу поред пута", односно да се Србија налази на једној од главних миграционих рута ка Западној Европи, упослили смо све своје капацитете како бисмо адекватно одговорили изазову.

Владимир Цуцић, комесар Комесаријата за избеглице РС

У сарадњи са Министарством за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, Министарством унутрашњих послова, као и бројним међународним и невладиним организацијама, Комесаријат за избеглице и миграције свакога дана, 24 сата дневно, прати и брине о лицима која, бежећи од рата, пролазе кроз Србију.

Тражиоцима азила на располагању је пет сталних центара за смештај тражилаца азила и то у Крњачи, Боговађи, Бањи Ковиљачи, Сјеници и Тутину. Имајући у виду да је Србија за њих само транзитна земља кроз коју желе да прођу што пре, и пратећи руту миграната, Комесаријат је отварао привремене прихватне центре по Србији. Већ у јулу 2015. је отворен први прихватни центар у Прешеву, затим у Кањижи и у осталим местима где је пролазила мигрантска рута.

Пре три и по године, суочена са све већим бројем тражилаца азила из азијских и афричких земаља, као и потребом реинтеграције наших грађана повратника по реадмисији, Србија је створила институционални оквир за управљање миграцијама. Донет је Закон о управљању миграцијама и успостављен координисан хоризонтални и вертикални систем између централног и локалних органа власти. По избијању мигрантске кризе у пролеће прошле године, Влада Републике Србије хитно је формирала Радну групу за решавање проблема мешовитих миграционих токова, а почетком септембра усвојила План реаговања у случају повећаног прилива мигранта.

Главни талас мигрантске кризе јесте прошао, али одређен број мигранта и даље свакодневно улази на територију Републике Србије. Свима њима Комесаријат за избеглице и миграције наставља да пружа помоћ и смештај у центрима.

Осим тражилаца азила и повратника по споразумима о реадмисији, Комесаријат спроводи веома значајан Регионални стамбени програм за избеглице из Босне и Херцеговине и Хрватске, чија имплементација увелико траје.

Поменуо бих да нас мигрантска криза ни у једном моменту није успорила у спровођењу нашег најбитнијег задатка, а то је да обезбедимо стамбена решења за избеглице из Хрватске и Босне и Херцеговине. Тако смо током 2015. године за интерно расељене са Косова и Метохије определили општинама укупно 306.388.550 динара за пакете грађевинског материјала, доходовне активности и куће. Такође током 2015. за избеглице смо из буџета Републике Србије определили укупно 229.517.000 динара и то за грађевински материјал и доходовне активности. Значајна средства у исте сврхе планирана су и за 2016. годину.

аутор текста: ***Владимир Цуцић,***
комесар за избеглице и миграције Републике Србије
фотографија: ***архива КИРС-а***

Програм је финансирао Комесаријат за избеглице и миграције РС, а спроводи га Удружење за помоћ расељенима „Свети Спас".
Садржај публикације представља искључиву одговорност Удружења „Свети Спас" и ни у ком случају не одражава ставове Комесаријата за избеглице и миграције.

ПРИЗРЕНСКА БОГОСЛОВИЈА „КИРИЛО И МЕТОДИЈЕ” ВРАЋЕНА НАРОДУ

У присуству бројних гостију из црквеног и световног живота, те верника скоро са целог Косова, у Призрену је освећена новоизграђена Богословија СПЦ „Кирило и Методије”, спаљена марта 2004. године, Патријарх српски Иринеј позвао је Србе да се не исељавају, а оне који живе у расељењу, да се врате на своја имања.

ПОЗИВ СРБИМА ДА СЕ ВРАТЕ

У Саборном храму „Светог Ђорђа”, у присуству неколико стотина верника, одржана је свечана литургија коју је служио патријарх српски ***Иринеј*** са владикама. На крају литургије патријарх Иринеј обратио се присутнима и позвао Србе да не напуштају своја имања, а оне који су се иселили, позвао је да се врате и живе као и раније.

„Апелујем на оне који су силом прилика морали да напусте ове просторе, да се полако врате тамо где су им далеки и даљњи преци живели, на овој светој земљи, да би ова земља била и остала српска земља. Молимо се Богу да сачува наше светиње Пећку Патријаршију, Високе Дечане, Грачаницу и многе друге светиње које су опстале, као и зидове и рушевине оних које су спаљене и порушене, са надом да ће бити обновљене. Није први пут у историји да смо подизали из пепела. На зидинама срушених храмова обнављали смо и опстајали, ако будемо са Господом, биће Господ са нама", рекао је патријарх Иринеј.

Свечаности су присуствовале високе званице, међу којима испред Владе Србије министар правде ***Никола Селаковић,*** директор Канцеларије за КиМ ***Марко Ђурић,*** заменик косовског премијера ***Бранимир Стојановић,*** министар Министарства за заједнице и повратак, ***Далибор Јевтић,*** председник Српске листе ***Славко Симић.*** Уз хор богослова, патријарх и владике, стигле су у Богословију где је у дворишту откривена спомен биста „Сими Игуманову”, добротвору који је 1871. године изградио школу СПЦ.

ОРДЕЊЕ НАЈЗАСЛУЖНИЈИМА

„Ова Богословија је била прва српска школа на Косову и Метохији, као богословско - учитељска школа која је спремала свештенике и учитеље за цело Косово и Метохију, па и Македонију, делимично и за Босну и Херцеговину. Тако да је ово једна од најзаслужнијих Богословија за нашу културу и нашу цркву”, истакао је патријарх Иринеј, додавши, „И ако је мало ко веровао да ће поново оживети, Богу хвала, захваљујући добрим људима, сада је обновљена. Неупоредиво је опремљенија него што је била. Надамо се да ће она бити повод и прилика да се многи Срби врате у Призрен. Не само у град него и ширу околину. Када сам ја 1947. овде ишао као ученик, Призрен је имао 18 хиљада Срба, без околине”.

На свечаности унутар Богословије, где је додељено одење најзаслужнијима који су дали финансијску подршку за изградњу, ректор школе, владика рашко - призренски ***Теодосије*** нагласио је да предходних пет година нису били препуштени сами себи. „Могу да посведочим да ни једног тренутка нисмо били ни у оскудици, ни у неизвесности. Све што смо пожелели, све што нам је било потребно – Господ нам је даровао. Све ово време, за пет година рада ове Богословије, нисмо имали ни један инцидент, ни на улици, ни у школи. Били смо под покровом мајке божје и ево, дочекали смо данашњи дан”, нагласио је владика Теодосије .

Подсећајући зашто су напустили ову школу 1999. године, тадашњи ректор Богословије, ***Милутин Тимотијевић*** поносно каже да је његова биографија везана највише за Призрен и овдашњу Богословију, и да је срећан што се она, како каже, поново враћа овоме народу и овоме граду, модернија него икада.

Своје одушевљење што су добили нове просторије за учење нису могли да сакрију ни ученици.

„Када смо дошли овде, услови нису били тако лоши, али сада је куд и камо боље. Права је милина радити и учити овде”, тврди ***Никола Филиповић.***

Вукашин Костић додаје: „Добили смо читаоницу и библиотеку, спортску салу са свим неопходним реквизитима. У њој можемо да играмо скоро све спортове, а имамо и справе за гимнастику. Једном речју, имамо све што треба да има једна савремена школа”.

Након протоколарног завршетка свечаности поводом обележавања дана Богословије, присутни гости и ученици наставили су дружење уз песму и музику до поподнева.

аутор текста и фотографија: ***N. Ашинац***

ПОВЕРЕНИШТВА НА ЦЕЛОЈ ТЕРИТОРИЈИ КиМ

Комесаријат за избеглице Републике Србије (КИРС) није прекидао континуитет свога деловања и пружања подршке на просторима Косова и Метохије ни након егзодуса Срба и неалбанаца 1999. године. Наставио је рад на суженом простору деловања, да би стварањем услова, до данашњег дана, поново деловао на целој територији КиМ. Приликом посете Грачаници, домаћин нам је био господин ***Драган Велић,*** координатор Комесаријата за избеглице и миграције Републике Србије, задужен за деловање ове институције на простору КиМ.

Господине Велићу, можете ли нам рећи нешто о активности Комесаријата за избеглице на просторима КиМ након 1999. године ?

„Након ратних дешавања 1999. године, континуитет деловања Комесаријата наставило је пет општина на КиМ. Четири општине на северу (Косовска Митровица, Звечан, Лепосавић, Зубин Поток) и Штрпце на југу. Од 2004. до 2008. године повећали смо мрежу

Драган Велић

повереника са пет на десет општина. Мрежи су се активно прикључиле општине Приштина, Косово Поље, Обилић, Липљан и Вучитрн. Убрзо након тога, прикључиле су се и општине Гњилане, Ново Брдо и Витина. До 2012. године, мрежа повереништва обухвата 20 општинских повереништва у свим општинама на КиМ у којима живи значајан број Срба (Вучитрн, Клина, Исток, Пећ, Србица, Клина и остале). Повереништва делују по територијалној организацији и локалној самоуправи Републике Србије и својом активношћу покривају више од 120000 Срба и неалбанаца. Међу њима је и 17000 интерно-интерно расељених лица, односно оних који су своје привремено боравиште нашли унутар простора КиМ, у местима у којима су се осећала безбедније.

На почетку формирања мреже повереништва, било је 17 колективних центара са око 800 корисника услуга.

Данас су интерно-интерно расељена лица смештена у 8 колективних центара на КиМ. Поред 303 интерно-интерно расељених лица са простора КиМ, у истим центрима је смештено и нешто мање од 50 избеглица из Босне и Херцеговине и Хрватске. Комесаријат за избеглице се брине о овим лицима кроз обезбеђење смештаја са пратећим комуналијама и храном. У зависности од могућности пружаоца услуга, обезбеђује се један или више топлих оброка, или се обезбеђују пакети хране. Комесаријат, на месечном нивоу, издваја за ове потребе близу пет милиона динара. Додатно се за огрев издваја још четири до пет милиона динара. Поред Комесаријата, у обезбеђењу средстава за огрев, укључена је и Канцеларија за КиМ, са којом тесно сарађујемо".

(Интерно-интерно расељена лица су лица расељена унутар простора КиМ).

НАСТАВЉАМО СА ЗАТВАРАЊЕМ КОЛЕКТИВНИХ ЦЕНТАРА

Који је задатак КИРС-а у наредном периоду ?

„Наш је превасходни задатак и интерес, а то је пре свега и интерес корисника, да затворимо колективне центре. До сада је то било лакше, али сада нам је у колективним центрима остала најугроженија категорија ових лица, то су социјално угрожене породице које су испод прага егзистенције, људи са посебним потребама, људи који су у поодмаклим годинама, који су за институције попут геронтолошких центара. Смештај ових људи на простору КиМ је велики проблем зато што, када говоримо о српској заједници, таквих центара нема. Један број корисника смо сместили у надлежне институције у централном делу Републике Србије, али и тамо има врло мало могућности за прихват. Будући да добро сарађујемо са Министарством за рад и социјалну политику, знамо да су капацитети пребукирани. Мало ко зна да се у центру у Штимљу још увек налази један број избеглица из Босне и Хрватске који су ту били смештени пре 1999. године. Они стално траже да се изместе у централну Србију. Занемарљив број ових захтева смо реализовали, али за сада не постоје могућности за решавање свих захтева.

Из тог разлога ми дуже време заговарамо, у контактима са представницима међународне заједнице и у координацији са привременим институцијама, пре свега са Министарством за заједнице и повратак, изградњу једног оваквог центра или изградњу социјалних станова у заштићеним условима. Без једног таквог пројекта, у којем ће свака институција преузети свој део одговорности: центри за социјални рад, општинске институције, технички неће бити могуће потпуно затварање колективних центара. Покушали смо да овој категорији, корисника колективних центара, понудимо изградњу породичних кућа, из буџета Републике Србије, али су они то одбили, јер им се у колективним центрима обезбеђује рефундирање трошкова комуналија и обезбеђује храна, док, ако би прешли у своје куће, због слабог материјалног стања, не би били у могућности да покривају потребне трошкове".

Поред ових најтежих случајева, да ли има још лица у потреби о којима КИРС води рачуна ?

„Категорија о којој смо до сада причали јесте најугроженија, али није једина. На основу истраживања, процењујемо да је од 17000 интерно-интерно расељених лица, у потреби још око 12000 особа који се налазе ван колективних центара. Ако узмемо у обзир да је анкета вршена на основу изјава корисника, можемо закључити да је од укупног броја, ипак чак 50% у стварној потреби, што је бројка од око 5.000 до 6.000 корисника. Тренутно радимо на томе да у договору са Канцеларијом за КиМ и УНХЦР-ом, којем су прикључене привремене институције преко Министарства за заједнице и

„Овом приликом апелујем да се поново актуелизира процес регистрације који је 2009 започео УНХЦР у сарадњи са Канцеларијом за КиМ, зато што се у међувремену много тога изменило. Неко је одустао од повратка због дугог периода чекања, или се већ интегрисао. Када сазнамо праву бројку заинтересованих за повратак, лакше ћемо изнаћи донаторе и средства. Немојмо сами себе да обмањујемо када говоримо о великом броју лица заинтересованих за повратак. Донатори треба да буду мало флексибилнији. Треба да се нађе модус да се пројектима подрже и интерно-интерно расељена лица, како у економском оснаживању, тако и у опремању кућа. Овај део подршке треба потенцирати преко ИПА и осталих фондова Европске уније. Скептик сам по питању повратка због недостатка институционалне заштите. Ако се то не деси, ти програми неће имати сврху, десиће се да нећемо имати довољно кандидата за повратак".

повратак, извршимо профилисање корисника и надам се да ћемо до краја ове године доћи до оквирног документа. То је и задатак Скопске иницијативе у којој учествују сви актери: поред Републике Србије, Црне Горе, Македоније, привремених институција и УНХЦР-а, уз подршку Европске уније. Изналажење могућности за трајно решавање расељеништва на овим просторима и решавање многих других проблема која ИРЛ имају на КиМ, Републици Србији, Црној Гори и бившој Републици Македонији. Очекује се да ће Скопска иницијатива решити и питање личне документације расељених, питање имовине и многа друга горућа питања.

Повереници Комесаријата на КиМ обављају исте послове као и њихове колеге у централној Србији. Они се старају о административном делу регистације. Ради избегавања дуплих давања, координирамо рад са УНХЦР-ом и другим институцијама. Размењујемо податке о давању грантова, трајном стамбеном збрињавању, економском оснаживању, опремању куће или било којем виду помоћи. У задњим годинама та сарадња је јако побољшана, и то је оно што ме радује, јер ћемо моћи да будемо праведнији према корисницима када су давања у питању".

СРБИ И ДАЉЕ ОДЛАЗЕ СА КиМ

Како сте задовољни процесом повратка ?

„Када је процес повратка у питању, не можемо бити ни мало задовољни. Број повратника од 2001, није већи од 3000 лица. Ако се узме у обзир одрживост повратка, тај број је мањи од половине претходне бројке, а ако овој статистици одузмемо број оних који у међувремену напуштају просторе Косова и Метохије, тај негативан тренд треба озбиљно да нас забрине. Када је рад повереништва у питању, могу да истакнем да се по резултатима решавања трај-

БРОЈКЕ ГОВОРЕ	
5	општина у мрежи повереника у 2004. години
14	општина у мрежи повереника до 2008. године
20	општина у мрежи повереника од 2012. године
120000	Срба и неалбанаца тренутно живи на КиМ
17000	регистрованих интерно-интерно расељених лица
12000	приликом анкетирања изјавило да је у потреби
6000	процењено да је у стварној потреби
3000	расељених се вратило у своје домове
1500	повратника од претходне бројке се поново вратило у централну Србију
300	лица још увек је смештено у 8 колективних центара
10	милиона динара месечно КИРС улаже за потребе ИИРЛ
100	Срба и неалбанаца још увек живи у Установи социјалне заштите у Штимљу
1244	Резолуција Савета безбедности ОУН

ног збрињавања интерно-интерно расељених лица истиче повереништво у Лепосавићу, а до скора и повереништво у Зубином Потоку. За разлику од њих, две највеће општине, Косовска Митровица и Звечан, са највећим бројем ИИРЛ, имале су најлошије резултате.

Комесаријат за избеглице и миграције Републике Србије у задње четири године интензивно ради са УНХЦР-ом и другим међународним организацијама, као што су Дански савет за избеглице (ДРЦ) и АСБ, на реализацији програма помоћи у економском оснаживању породица путем грантова, како оних појединачних за једну породицу, тако и већих грантова ради којих су се удруживале по три и више породице, основали предузећа и сада успешно привређују. Наши повереници су активно учествовали у одабиру, али не и у одлучивању о избору, корисника и заједница које ће добити грантове кроз пројекат ИПА 12, који је реализован у 2014. и 2015. години. Што се тих програма тиче, могу да кажем да смо задовољни. Увек сам истицао важност укључивања што већег броја заједница у таквим пројектима, али пре свега учешће интерно-интерно расељених лица, која нису напустала просторе КиМ, али и домицилног становништва. У почетку су пројекти били намењени искључиво повратницима, што није било добро".

разговор водио: ***Златко Маврић***
фотографије: ***Горан Томић***

КВАЛИТЕТОМ ДО ВРХА

Чекајући да се створе адекватни услови за достојанствен повратак у места одакле су прогнани, један број интерно расељених лица се интегрисао у средину у којој живи, како сами често кажу, привремено. Трагом успешних интеграција, посетили смо у Крагујевцу нашу суграђанку Досту Палић, сувласницу предузећа за производњу меда и препарата од меда и пчелињих производа. Ово предузеће је захваљујући визији њеног оснивача, Велимира-Веље Палића и вредним члановима породице Палић, прерасло до предузећа које се котира на друго, односно треће место у Србији. Госпођа Доста Палић нас дочекује у модерно опремљеној канцеларији. Све време разговора на монитору, путем видео надзора пажљиво прати дешавања у погону удаљеном десетак километара и повремено даје инструкције помоћном особљу.

„До 1999. године живели смо у Призрену.Радили смо у Призрену, али смо већи део времена проводили у родном Богошовцу. Супруг Велимир је био професор. Предавао је биологију и микробиологију у медицинској школи у Призрену. Ја сам радила у Електродистрибуцији. У време егзодуса била сам на позицији финансијског директора.

Доста Палић

Поред наших редовних послова, бавили смо се пчеларством, делимично узгојем лековитог биља и то врло ретког, нечег што је било новина за наше крајеве. Пчеларством смо се бавили више из хобија. Можда само да бисмо продужили породичну традицију. Пчеларством су се бавили, наши прадедови, дедови, очеви, стричеви и све остале мушке главе у породици Палић. Моја свекрва је била врсни познавалац лековитог биља и свуда су по чардацима, балконима, по селу биле окачене ките са лековитим биљем. Није ни чудо да су ту традицију наставили мој супруг ***Велимир*** и девер ***Радисав***, који је докторирао на етарским уљима биљке сатуреја монтана. Други девер, Добросав, је такође био у то време једини школовани пчелар. Давне 1995. године, основали смо пчелињак са 100 пчелињих друштава. Највећи приноси су били 1999. године, када смо већ имали 160 друштава. Очекивали смо да ћемо имати бар три тоне меда. Пред сам почетак врцања меда, десио нам се егзодус и морали смо да напустимо Косово. Све смо морали да оставимо, мед, оформљене кошнице, врцаљку, кућу, све...

Избегли смо код моје сестре у Велико Црниће, код Пожаревца. Она нам је прва пружила уточиште. Уштеђевина се брзо трошила, а ми нисмо могли да нађемо посао. Нисмо ни сањали да ће нам сада, пчеларство бити основно занимање и терапија, да не мислимо на оно што смо изгубили. Већа је тада био одлучан да професорски дневник више неће носити. Није имао снаге да се поново уклапа и доказује у новом колективу".

ФЕНИКС

„У околини Пожаревца моја сестра је имала имање на коме је било пуно топола и врба које је мој супруг могао да користи за израду кошница", наставља причу ова енергична жена. „Секли смо тополу и врбу, стругали, сушили и правили грађу за кошнице. Веље је укључивао циркулар у седам сати ујутро и није га гасио до навече. Звук нашег циркулара је у то време, поред цвркута птица, био део сеоског амбијента. Ако се којим чудом ујутро не би чуо циркулар, комшије би одмах навратиле да виде да Веље можда није болестан .

Направио је, те 2000. године, 60 кошница. Продали смо 30, а осталих 30 населили пчелињим друштвима. У лето, исте године, преселили смо се у Крагујевац и са собом понели кошнице. Крагујевац је велика и јака пчеларска регија. До прошле године, Крагујевац и околина су важили за једну од најјачих пчеларских регија са највећим бројем кошница. Живели смо као подстанари, али смо имали визију. Веровали смо да ће нас рад извући из кризе. И јесте. Већу је након неколико месеци ангажовала хуманитарна организација Диаконие. Када су се уверили у његово знање из пчеларства, потписали су уговор са њим, а плата му је тада била као три професорске плате. То је био ветар у леђа који нам је у том тренутку баш требао. За њих је радио пуне три године, до одласка ове организације из Србије. Држао је предавања пчеларима и радио на одабиру корисника за добијање грантова. Дистрибуирао је кошнице, ројеве и опрему.

Упоредо са тим, 2002. године регистровали смо самостално занатско трговинску радњу. Све је текло некако брзо, у жељи да што пре станемо на ноге. Целе ноћи смо паковали мед у тегле и ујутро, у дворишту куће где смо приватно становали, организовали смо презентацију и свечаност поводом отварања фирме. У оно време, неки од наших производа, са медом и биљем, били су јединствени. Поготово са биљком коју смо ми донели из Призрена, а потиче из Индонезије, зове се кундрет нари или чудотворни нар, неки га зови и горка диња. Из реда је мормодика, ретка биљка за помоћ организму код разних болести. Још увек се врши истраживање на њој. Ми смо је тих година донели из Призрена, и данас је једини у Србији узгајамо у стакленику.

И, тако је кренуло...

Те године смо конкурисали за помоћ коју је нудила америчка организација ИРД. Написали смо пројекат у којем смо тражили да нам помогну у набавци машине за млевење биљака и једног миксера за умиксавање биљака у мед. Препознали су наш програм као одржив и подржали су нас. Те машине користимо и дан данас. Коме год смо се обратили у Србији за неку подршку, мислим на банке, микрокредитне организације, код свих смо наишли на разумевање. Једне године нам је и општина Крагујевац доделила повољан кредит од 630 хиљада динара. Њиме смо успели да завршимо фазу сертификације производа.

Наш програм је атрактиван и запажен на свим приредбама, сајмовима и изложбама на којима смо се појавили. Наши производи су били награђивани дипломама, пехарима и златним медаљама на Новосадском сајму од 2004. до 2013. године, док год смо се појављивали. Супруг Веље је преминуо 2012. године, и све је то оставило трага. У настојању да се уклопимо у производњу, запоставили смо сајмове и такмичења, али нам је то задатак за наредни период".

КВАЛИТЕТОМ МЕЂУ НАЈБОЉЕ

„У сертификацију производа крећемо 2006. године. Тада смо кренули у сертификацију производа ХАЦЦП што подразумева безбедност хране и ИСО 9001 документацију која прати ту храну. То су захтевали међународни стандарди, а ми смо свакако хтели да будемо у кораку са тим. То је значило опремање погона и простора по свим највишим стандардима. Сертификате смо добили у фебруару 2007. године, међу првима у Крагујевцу. То је била још једна референца за наш даљи рад, јер је извоз био и остао до дана данашњег извор већих прихода и стабилнијег пословања. Квалитет нас је одржао и отворио нам сва врата. На тржишту се тренутно позиционирамо као друга, можда трећа фирма која се бави оваквим послом у Србији. Не да смо упослили све чланове своје породице, већ смо сада у стању да пружимо сталне изворе зараде и локалном становништву. Већ годинама мештани код нас примају сталну плату, плаћамо им порезе и доприносе. Некад имамо и до 17 радника, у зависности од посла. Најтеже нам је када некога морамо да отпустимо због помањкања посла. Таква је била 2014. година, која је била лоша за

медаре. Јак ударац смо имали и 2012. године када је Веља умро. Сви су то брзо чули, и купци из иностранства. Посао је на кратко стао. Ту нема емоција, или си добар или те откаче. Нико неће да губи. Сви су се питали шта ће даље бити са фирмом, да ли ће опстати. Питали су се и наши најрођенији. Да ли ћу ја са синовима Игором и Гораном, бити у могућности да наставим производњу. Богу хвала, опет смо показали да смо дорасли послу, да нас је Вељо добро обучио. Задржали смо квалитет и партнере и сада радимо пуном паром. Посао сада зависи од године, и пчела...

Не само да смо добро наставили, него смо за претходне две године доста инвестирали, модернизовали производњу и проширили се. Сваке године се по нешто улаже.

Данас смо реномирана фирма, која годишње окрене до милион и по евра, некада и два, и више. Наравно, није то све наше, ми радимо са пуно кооперанта. Имамо у бази података око 4000 кооперанта које можемо да позовемо у сваком тренутку. Имамо пчеларе уз нас, имамо Савез пчеларских организација и Друштво пчелара. Имамо сталне купце из Немачке, Италије, Француске, а имамо и повремених купаца који се јаве из других земаља. Продајемо и у нашој земљи. Ове године смо успели да добијемо и мишљења Фармацеутског факултета о нашим производима. Регистровали смо их као диететске суплеметне код Министарства здравља. Добили смо регистарске бројеве, на шта смо поносни, и верујем да је и Вељо поносан на нас. Са правом се надам да ће и у наредном пероду посао ићи узлазном путањом и да ћемо запослити још радника", поносно каже госпођа Палић.

ЗАВИЧАЈ У СРЦУ

Колико годишње извозите?

„Све зависи од године. Ако временске прилике одговарају пчелама, има више меда и више се извози. Највише смо извезли 2010. године, 1200 тона. Тада је и кренуо извоз меда из Србије, након потписивања декларације о слободном увозу. Порекло робе потврђујемо обрасцем ЕУ 1, чиме се третирамо као европска земља и слободно извозимо у земље Европске уније. Наредне, 2011. године извезли смо 630 тона, 2013. смо извезли 860 тона, али смо 2014. пали на 330 тона, зато што временски услови нису одговарали пчелама. Прошле године смо извезли 300 тона, мед се лошије продавао. То су закони тржишта на које се треба навићи".

Какав је однос са локалним властима?

Сарадња је одлична. Град Крагујевац нас је подржао у значајним тренуцима. Подржани смо великим кредитом за опремање погона, а касније и мањим, за узгој лековитог биља. Сарађујемо и са Градском привредном комором. На предлог Црвеног крста Крагујевца, Црвени крст Србије нам је доделио ове године сребрну значку. Ако је Град Крагујевац добио златну значку, можете закључити која нам је част припала.

У нашој палети производа имамо 14 производа, на које смо врло поносни, а исто толико и чајних мешавина. Наши препарати су 100% природни, немају ни грама хемије, нити су термички обрађивани на било који начин. Биље је само самлевено и умиксано са медом по нашим рецептурама, које смо заштитили. Искуства наших корисника су позитивна о било ком препарату да је реч".

Да ли можемо да кажемо да сте се дефинитивно интегрисали и да више не помишљате о повратку на Косово и Метохију ?

Никако. Када одемо у наше Богошевце као да нисмо одлазили из њега. Док тај осећај у нама постоји, нема никакве силе која ће нас натерати да дигнемо руке од Косова. Мени је мама преминула у септембру прошле године. Толико је била везана за Богошевце, да душу није испустила док нисмо строго обећали да ћемо је тамо сахранити. Сахранили смо је у родном месту, и сада чешће одлазимо тамо. Ово што смо овде створили даје слику да смо се интегрисали, али то нам је просто наметнутно, јер ви морате да живите од нечега. Место одакле смо потекли је јако богато лековитим биљем којег нема на другим местима. Сећам се ливада јагорчевине. Кад јагорчевина процвета, све се жути. Овде у Шумадији јагорчевину нигде нисам видела", са сетом завршава представљање Доста Палић.

разговор водио: ***Златко Маврић***
фотографије: ***Саша Јефтић***

ПОДРШКА ПОВРАТКУ

Многи би се изразили кроз флоскулу „поново у седлу". Не знамо да ли је то прави израз за овај тренутак, али наша екипа је са усхићењем дочекала почетак реализације пројекта информисања финансираног од стране Комесаријата за избеглице и миграције Републике Србије, на чему смо им бескрајно захвални, у своје име, у име наших читалаца, као и у име оних, обичних људи, који су захваљујући ИНформатору могли да презентују своја умећа и упознају нас са својим судбинама. Пут на Косово и Метохију ради прикупљања информација смо планирали месец дана раније. Нисмо ни слутили да ћемо баш у то време имати прва два кишна дана. С обзиром да смо већ информисали о доласку тридесетак актера овог броја, није имало смисла одлагати и померати термине, па смо решили да испоштујемо најављено. И добро смо урадили. Било је то још једно искушење за читаву екипу. Превасходни циљ путовања био је обилазак корисника и заједница које су добиле подршку захваљујући Данском савету за избеглице (ДРЦ) и Удружењу самарићанских радника (АСБ) кроз пројекат „Унапређење могућности за повратак и реинтеграцију интерно расељених лица" који је финансиран средствима Европске уније посредством Делегације ЕУ у Републици Србији и кофинансиран средствима Високог комесаријата за избеглице (УНХЦР). Пројекат је реализован у блиској сарадњи са Канцеларијом за КиМ и Комесаријатом за избеглице и миграције РС. Партнерске организације на пројекту била су удружења „Свети Спас", „Божур" и „Свети Никола".

Иако смо жарко желели, због ограниченог буџета нисмо били у могућности да на пут кренемо дан раније и лично присуствујемо великом догађају, прослави призренске Богословије, па утиске са тог догађаја преноси наш дописник са КиМ. Како бисмо смањили трошкове ноћења на путу, из Београда крећемо рано ујутро (04,00), возилом са БГ таблицама. Прва дестинација нам је Грачаница, где имамо интервју заказан са координатором Комесаријата за избеглице и миграције РС, господином ***Драганом Велићем.*** Стижемо у заказано време и уз професионални однос господина Велића, наш посао креће по зацртаном плану.

САМО ОБЕЋАЊА

Друга заказана дестинација нам је корисник ***Османи Даим,*** наш стари знанац који је захваљујући подршци ДРЦ-а добио намештај, белу технику, покућство и храну.

Породица Османија се због несигурности одселила у време егзодуса 1999. године, како нам Даим рече „директ за Београд". Плаћао је закуп за смештај и радио „физикалију као и вечина Роми". Вратили су се у Грачаницу 24. марта 2011, уз обећање надлежних институција да ће им се након повратка изградити кућа на плацу који имају. Како се Даин прецизно сећа датума одласка и повратка, добро памти и именује називе институција и појединаца који су му обећали кућу. „ХХХ нам је обећао повратак и кућу-каже Даин. Ту је била главна ХХХ и рекла нам, ви ће добијете кућу, а ако не, ја, каже, главу ће сечем. Она главу није секла, а ни ми кућу нисмо добили. Живим у стричевој кући. Плац ми седи, а од куће ништа. Мени не треба нико да гради, нека ми само дају материјал, сам ћу. Син завршава саобраћајну школу-одсек друмски техничар. Добро му иде. Заједно ћемо да градимо, и жена и ћерка. Када ми сутра дође стриц, ја остајем на улици. Узећу жену и децу и одвешћу их у

Османи Даим и Хатиџе Јашари

институцију која ми је обећала кућу. Ја друго не знам шта да радим", завршава наш саговорник видно узнемирен. (ХХХ - С обзиром да нисмо имали прилике да чујемо и другу страну, не наводимо име поменуте институције и појединца).

У разговор се борбено укључује његова супруга, ***Хатиџе Јашаревић,*** „Ни алат није добио да ради приватно, а има златан занат, браварију. Али, `ајд, пусти сада алат. Нама треба кућа, алат мање-више, кров над главом нам треба. Свима који су нам до сада помогли, хвала, али где да ставимо ствари које смо добили када се стриц врати. У шатор? Не, ове ствари ће ги запалимо напоље", категорична је Хатиџе.

У оваквим ситуацијама је веома непријатно бити саговорник незадовољној страни, време нас притиска, не можемо да помогнемо, нити да нешто обећамо, али ни да напустимо домаћине док се за то не укаже права прилика.

Због тога смо се задржали мало дуже од планираног. Један од сарадника проверава наредне саговорнике, сви потврђују договор. Међу њима и општински службеник код кога смо најављени у 16,00 и који нам је протекле недеље послао срдачан маил искрене подршке.

ИНФУЗИЈА

Крећемо пут Угљара, обилазимо „Расадник Јовановић", грант који су од ДРЦ-а добили представници заједнице Јовановић (Два пластеника за производњу расада и пољопривредних производа). Ради се о младим брачним паровима са децом. ***Бојан Јовановић*** је ИРЛ које се из Смедерева вратило са породицом 2005. године. Други члан заједнице, брат од стрица ***Жарко Јовановић,*** није напустао КиМ. Његова породица се и пре 1999. године бавила производњом поврћа у пластеницима. Бојан каже да им ангажовање у пластенику дође „као нека инфузија. Не живи се само од плате, ово добро попуњава буџет и омогућава безбрижнији живот породице. Пуно се ради, али нам није тешко, има се за шта. Немамо потребе ни на

Бојан Јовановић ***Жарко Јовановић са супругом***

пијацу да идемо, сви знају да имамо квалитетну робу, долазе овде и све откупе. Сада тренутно имамо краставац, парадајз и паприку. После тога на истом месту се производи спанаћ, корнишони. Све што смо произвели, продали смо", не крије задовољство Јовановић.

Док смо били у посети Јовановићима, планирани општински службеник, који је пре двадесетак минута потврдио сусрет, одустаје од обећања. Каже, општина се затвара, не може да нас прими након радног времена (иако процењујемо да можемо да стигнемо баш пред крај радног времена, око 15,40). Предлажемо да се задржимо десетак минута у општини или разговор обавимо у неком од оближњих кафића. Наш саговорник одбија, убеђујући нас да у кафићу не бисмо смели безбедно да причамо на српском језику. Након ове изјаве закључујемо да више не треба инсистирати на разговору. Да ли има смисла разговарати о повратку и улози општинског службеника за повратак који заговара добру безбедоносну ситуацију у својој општини и позива на повратак, а сам не сме да попије пиће у башти кафића у центру свога родног места. Некада се такав став називао демагогијом. Да ли је то сувише оштро?

Са помешаним осећањима мењамо трасу нашег пута и сада, захваљујући сплету околности, стижемо на наредно одредиште сат и по раније.

КАДА ДЕЦА НИСУ БЕСНА НИ КУЋА ....

Племетина, ***Соња Јаковљевић,*** мајка једанаесторо деце, три девојке и осам мушкараца. Избегли су у Ниш, где су живели до 2015. године. Супруг јој је преминуо 2008. године. Од тада се са децом бори за опстанак. Најстарији син, ***Душан,*** завршио је економску школу. Ћерка студира телекомуникације. Још двоје деце је у средњој школи у Прилужју, остали су у основној школи. Најмлађи је у првом

део породице Јаковљевић

део породице Бајрами

разреду. Породица се издржава од пензије. Како, не смемо ни да питамо. Ту ни чаролија не помаже. Ипак, деца коју смо затекли у кући, су уредна, насмејана и раздрагана. На први поглед нимало другачија од оне размажене деце која живе у изобиљу или бар у нормалним условима. Ваљда се човек и на скромност навикне. Ова породица је једна од малобројних која је на КиМ купила свој плац, како би им се изградила кућа. Платили су 5000 еура по ару. Сада живе у своме. Кућу им је изградило Министарство за заједнице и повратак, а намештајем, белом техником, покућством и храном их је опремио ДРЦ Србије. Ова породица је јединствен пример, како се каже, „озбиљних повратника". Одлазимо даље дивећи се овој жени и њеној храбрости и пожртвованости да сачува многобројну породицу на окупу и створи од њих поштене људе.

У Племетини посећујемо и породицу ***Бујара Бајрамија.*** До њихове новоизграђене куће овога пута, због кишног времена и пуно блата, нисмо могли. Паркирамо након првог заглављивања у глиб и настављамо пешице уз опасност да се сваког тренутка оклизнемо и опружимо у блато. Најзад стижемо, блатњави, али задовољни да нисмо оштетили опрему. Како ли тек становници овог насеља сваког дана пролазе овим путевима.

Бујар, као и више пута до сада приликом обилазака, није код куће. Ради приватно да би прехранио породицу, супругу и четворо деце. Врата нам отвара његова супруга ***Сузана***, са ситном децом у наручју. Породица Бајрами се 2012. године вратила из Младеновца. Чланови породице сакупљају секундарне сировине како би обезбедили средства за одрживост. Кућа савршено чиста, деца такође, не може се закључити да породица стварно опстаје сакупљајући секундарне сировине. На питање да ли су задовољни, Сузана користи прилику да се захвали свима који су им изашли у сусрет, посебно ДРЦ-у. „Како ништа нисмо имали, сада је супер, имамо кућу, намештај, шпорет, храну, све имамо", каже Сузана. Поздрављамо се и крећемо назад. Повратак до возила, због велике количине блата, је такође подвиг.

ОРВЕЛ У ГРАЧАНИЦИ

Иза нас је пређених 520 километара и радни дан од 15 сати, али још није крај. Остављамо ствари у хотелу, мало се окрепљујемо и журимо у зграду Дома културе у Грачаници, на представу пиротског позоришта које се представља у оквиру 51. Фестивала професионалних позоришта Србије „Јоаким Вујић". Гледамо „Фарму свиња", по мотивима романа Џорџа Орвела. Почетак представе касни читавих три сата, због неспоразума на косовској страни административног прелаза, где је задржан камион са сценографијом и реквизитима. Публика је све то стојички поднела и знала да адекватно награди извођаче. Сала је била препуна. Представа се уз громогласне аплаузе завршава после 24:00. Одушевљење након одигране представе је обострано. На округлом столу, организованом након представе, препознајемо старе пријатеље, глумце пиротског позоришта који су пре `99. више пута боравили у Призрену. Са ***Наталијом Гелебан*** евоцирамо успомене из сретнијих дана. Ако ништа друго, тада смо били двадесет година млађи. Марту Келер, глумицу познату по главној улози у играном филму „Вирџина", која се по први пут налази на КиМ, питамо о утисцима. „Кад смо сазнали да ће се фестивал Јоаким Вујић десити у Грачаници, нисам имала никаве резерве. Прихватила сам посао као и сваки други. Ми смо професионалци и играмо свуда где има публике. Приметила сам да су овде људи дружељубиви и врло отворени. Публика је вечерас имала фине реакције које, морам да признам, нисам очекивала зато што је представа свежа. Скоро смо имали премијеру и још не знамо где ће публика тачно реаговати. Мислим да је ово овде једна од најбољих реакција до сада. Што се утисака о Косову тиче, можда ћу сутра имати више искуства, након обиласка Грачанице и још неких места", закључује Марта. Неформални разговор, и дружење уз чашицу, настављамо са глумцима до раних јутарњих часова. Наш данашњи радни дан трајао је 23 сата, без трунке одмора.

детаљ са представе "Фарма Свиња"

ВИШЕ ОБРАЂЕНИХ ХЕКТАРА

Устајемо рано, констатујући да нисмо спавали ни пуна три сата. Крећемо пут Косовске Каменице. У Томанцу, општина К. Каменица,

дочекује нас ***Сунчица Андрејевић,*** која је са породицом Славице Илић од ДРЦ-а добила трактор и сејачицу. Породица Андрејевић се 2012. године вратила из Бујановца, из колективног центра, где је живела у избеглиштву. Сунчица нас упознаје да је њена породица велики произвођач квалитетног белог и црног лука. Захваљујући донацији и подршци из ЕУ фондова ове године обрађују својих пет хектара земље, али и 12 хектара које су ове године узели под закуп. Посејали су више пшенице у односу на ранији период, али и црног и белог лука и кабасту храну за стоку, детелину и сено. У плану им је да произведу 6-7 хиљада бала кабасте сточне хране, како за своје потребе, тако и за продају. Андрејевићи за познатог купца почињу и производњу невена, различка, сунцокрета и црног слеза. Потписали су четворогодишњи уговор са наручиоцем и све је унапред продато. Сунчицин супруг ***Зоран*** каже да је то сигурна и добра зарада. Добијају семе, у обавези су да га засаде на 20 ари. Како сам каже, „нема неке велике работе, а чиста зарада је до 6000 еура". Сунчица додаје да се ништа не баца „на крају и лишће се користи у медицинске сврхе. Ове године ћемо имати око 1600 кг белог лука, а црног лука требало би да имамо близу 15000 кила, и за све то је обезбеђена продаја. С тим што ћемо мало да оставимо за наредну годину, за репродукцију". Кад неко има идеје и хоће да ради, успех не изостаје.

Сунчица и Зоран Андрејевић

По обичају, журимо даље, на разговор са председником привременог органа општине Косовска Каменица, у Ранилуг, а након тога обилазимо заједнице којима је АСБ донирао опрему за пекару.

Враћамо се у Томанце и обилазимо заједницу ***Биљане Илић*** и ***Новице Симић,*** који су добили хладњачу и сушару. Од свих добитника грантова, њима једино нису руже цветале у овом периоду. Лоши временски услови, суша, слана и остале непогоде, уништили су све што је посађено и никло, а требало је да се чува у хладњачи: грашак, боранија, кукуруз шећерац, шаргарепа. Очекују и откуп великих количина печурака у наредном периоду.

НОВИ ТВ СИГНАЛ

У Глоговцу, Ранилуг, посећујемо ***Трајка Крстића*** и ***Стојана Васића,*** добитника трактора, пресе за балирање и тањираче. Трајко је са породицом до 2003. дане избеглиштва провео у колективном центру у Бујановцу, недалеко од Ранилуга. Раније је сејао 1,5 хектара пшенице и кукуруза, а ове године, након добијања нове механизације, засејао је 4 хектара.

Селимо се неколико километара даље, до села Горње Кусце где су добитници гранта за заједнице, млади и насмејани ***Анкица Ђорђевић*** и ***Горан Цветковић.*** Они су се определили за мало модернији бизнис, пружање интернет услуга. Разговор са Гораном започињемо на обронцима Горњег Кусца, узвишици одакле се пружа видик на околна места, што је за њихов посао јако важно „оптичка виљивост", рекао би Горан.

Горан се на КиМ враћа 2005. године из Јагодине. Незадовољан могућношћу одрживог живота у месту рођења, поново се враћа у Јагодину, а затим одлази у Швајцарску. У Швајцарској борави као азилант годину и по дана, када га, након самопроглашења Косова за самосталну државу, протерују. Та 2011. година била је година

Горан Цветковић испред контејнера и антене

његове дефинитивне одлуке, наставиће да живи на КиМ, тамо где се и родио. „Завршио сам школу за електротехничара рачунара. Бавио сам се компјутерима 24 сата дневно. Живот у Швајцарској ми је био велико животно искуство. Чим сам се вратио, отворио сам интернет кафе, који је јако добро радио. После тога се родила идеја за интернет провајдера. Почео сам скромно, у оквиру свог места. Након тога сам конкурисао код ДРЦ-а и они су препознали добру идеју у томе. Добио сам комплетну опрему за интернет провајдера и контејнер за стационирање опреме и рад на сервисирању. Тако сам могао да проширим посао. Купио сам парче земље на брду изнад села, подигао стуб и стационирао антене. Тако сам интернету прикључио још три села. Поставио сам базне станице у селима Коретиште, Шилово, Станишор, Кусце и Кметовце. Добио сам 256 клијентских антена, до сада сам поставио 21. Све иде брже него што сам планирао. Корисници су такође задовољни. Раније су имали лош сигнал.

Даљи планови су нам да отворимо своју телевизију. Почели смо са пробним радом. Наш сигнал се прима на смарт телевизорима и путем интернета. У наредном периоду спремамо се да усавршимо и овај сегмент пословања", завршава своју причу овај млади ентузијаста.

ЗОНА СУМРАКА

Са крајњег истока на КиМ, крећемо према крајњем западу, до Драгољевца, Дубраве и Истока. Од Гњилана пут траје доста дуго. Примећујемо да је ове године доста обрађене замље. Готово да нема незасејаног простора. Умор, и стална промена локација учинили су да у тренутку будемо дезоријентисани. Знали смо да је маркер за пут према Драгољевцу, нашем наредном одредишту, ЕТЦ тржни центар са леве стране. Били смо убеђени да то треба да буде на уласку у Клину. За дивно чудо, на уласку у Клину, нама је ЕТЦ са десне стране. Ни познатог пута за Драгољевац, нема. Као у зони сумрака. Одлучујемо да станемо поред полицијске станице и за пут питамо полицајца. Објашњавамо му шта тражимо и где мислимо да је. Гледа нас у чуду. Чини нам се да је једва чекао прилику да са неким поприча на српском језику. „Ја сам овде од пре 1999. године. Тако нешто у близини нема. ЕТЦ је увек био на овој страни, а за Драгољевац нисам чуо. Чини ми се да таквог села има у Истоку". То нам је било довољно да схватимо да смо „полупали лончиће", захваљујемо се на љубазности, убацујемо у прву и спремамо се да кренемо, али наш саговорник и даље стоји налакћен на врата нашег возила. Жели да још прича са нама. Пита нас одакле долазимо, како смо прошли на путу, да ли смо имали проблеме. Морали смо да узватимо на љубазност и још мало прођаскамо са њим. Када се сит испричао као са својима, поздравио нас је и блокирао са-

обраћај како бисмо ту могли да окренемо возило за 180 степени и наставимо пут. Пред улазак у Исток, видимо тражени ЕТЦ, сада са леве стране и пут за Драгољевац преко пута. Богу хвала, и даље је ту, није код Клине.

ЖИВОТ У ЦВЕЋУ

Мрак је већ увелико пао када ипак одлучујемо да обиђемо прве повратнике у Драгољевацу, породицу ***Миодрага*** и ***Светлане Поповић.*** Кућу им је саградио ИОМ, а намештајем, опремом, покућством и храном их је снабдео ДРЦ Србије. Поповићи су презадовољни. Пре рата радили су у Пећи, Миодраг је био директор ПИК Трговине, а Светлана је радила у ресторану ХТП Метохија, као шеф. Талас егзодуса њих шаље у Беране, а након тога у Лазаревац. После дугогодишњег настојања да створе услове за повратак, октобра 2015. године се враћају у своју кућу, у Драгољевцу. Као грант очекују печењару и хладњачу који би им служили за привређивање. Светлана је засадила башту. Има паприке, парадајз. Монтирали су им и стакленик од 200 м^2. Ове године, због високе цене семена, и у стаклеику ће садити поврће, а од следеће године Светлана планира да се бави производњом цвећа и расада за цвеће, убеђена да ће то имати прођу и донети солидне приходе. Апелује да се створе услови за повратак још неке породице у Драгољевац. Било би им боље каже. Не може се без комшија. Миодраг додаје: „Старе комшије Албанци су нас добро дочекале. Сви су дошли да нам честитају. Са свима смо у коректним односима. Дружимо се, слободно путујем редовним аутобуским линијама до Пећи. Изађем са комшијама увече, попијем кафу, пиво. До сада је добро, како ће даље бити, видећемо". Светлана наставља „Дошли су да нам изору башту, донели два џака семена кромпира, покосили и однели траву". Пре одласка, Светлана нас нуди пројаром, младим кајмаком и сиром. Све еколошко и мајсторски направљено. Због пуно обавеза нисмо стигли ни да ручамо, али је касна вечера код Поповића зато била пун погодак.

Већ је 22,00. Одлазимо до хотела да преноћимо. Ако смо и нешто уштедели до сада, све је пало у воду. Преноћиште у хотелу у Истоку износи 30 еура. Што је много, много је. Али нема се где, а ми уморни. Прихватамо. Рецепционер не зна српски, али пита да ли рачун треба да нам испише ћирилицом, како стоји у личној карти. Убрзо долази и шеф који течно говори српски. Каже да су цене више зато што нема пуно гостију, а трошкови су велики. Након смештаја, шетамо по Истоку до касно у ноћ. Тражимо посластичару, али ништа, осим апотека, не ради у ово доба. При повратку у хотел, примећујемо да већ сви знају да је у хотелу одсело неколико Срба. Пред окупљеним особљем шеф ресторана из другог краја хотела довикује „Јесте ли прошетали. Лаку ноћ, добро се одморите".

Јелица и Љубомир Миљковић

Светлана Поповић

Овога пута смо се стварно добро одморили. Враћамо се у Драгољевац где посећујемо нашег старог знанца, ***Љубомира Миљковића,*** представника села, како кажу, најзаслужнијег што се повратак у Драгољевац догодио. Љубомир је расељеничке дане провео у Лештану, код Београда. О свом ангажовању око повратка Љубомир каже „Од првог дана причам да је Драгољевац најзахвалнији за повратак. Вратите људе у места где ће стварно да живе, а не тамо где ће куће бити празне. Осећам се кривим што су овде направљене само две куће, а не више, али се надам да ће убрзо направити још коју. Људи чекају да се врате и живе овде.

У Дубрави посећујемо породице ***Радоја, Левтерије*** и ***Радосава Пумпаловић.*** Све породице су се вратиле крајем прошле године у куће које им је изградио ИОМ, а опремио ДРЦ. Ове три породице су до повратка живеле у колективном центру у Мириjеву. Све три породице су обрадиле велике површине земље око куће. Има свега по мало, да се што мање путује у набавку. Посејали су пшеницу, диње, лубенице, паприке, парадајз, на површини од једног до пет хектара. Куће су потпуно одсечене од других места. Продавнице су далеко, а превоза нема.

УБИ МЕ САМОЋА

Најупечатљивији од све три породице био је Радосав Пумпаловић. Затичемо га, као и остале, како марљиво ради у башти. Једва је чекао да нас види. Дочекао нас је утучено са уздахом и констатацијом

Радосав Пумпаловић са нашим сарадником

„Хвали све, самоћа уби. И самоћа и немаштина. Земља велика, посејао сам доста, видите, пшеница какве нигде нема. Посејао сам три и по хектара. Овога нема ни у Војводини. Проблем је што је далеко од Истока, немамо превоз. Организован превоз иде за Митровицу из Осојана, пролази овуда, али не стаје. Стаје само у Лукавцу или Осојану, а нама је то далеко. Тражили смо да се уреди да стаје и код нас, али ништа. Никога није брига за нас. Све можемо да поднесемо али усамљеност никако. Ни са ким се не видимо, нико нам не долази. Тешко је. Што се безбедности тиче, немамо проблема. Додуше, често нам се чине штете на њивама, пуштају стоку, навикли су свих ових година да нема никога. Добро је што полиција брзо реагује. Починиоци су увек деца која чувају стоку. Много се краде. Добио сам мотокултиватор, покрио сам га, али, ето, краду. Сутра треба пшеницу да пожњем, али немам где први дан да је оставим. Ништа није ограђено. Немам трактор. Албанци неће да раде код Срба, а они који одлуче да раде, неће да дођу за мале површине. Нико неће да дође за башту од 15 ари, а ја то сам не могу. Нисам задовољан. Безбедно јесте, али осталога ничег нема. Нема услова за живот", завршава Радосав убеђујући нас да још мало останемо у разговору, да скратимо самоћу.

КРАЂА ПУНО – ПОЧИНИОЦА НИГДЕ

Из Дубраве пут настављамо према следећој дестинацији, Осојану, првом месту организованог повратка на КиМ, давне 2001. године. У

Момо Репановић

воћњаку, затичемо ***Мому Репановић*** у послу око пчела, раздваја ројеве који су се изројили природним путем. Рекло би се опасан захват. Звук стотине узнемирених пчела упозорава да један погрешан покрет може бити јако опасан. Ипак, ми, почињемо разговор са Репановићем у току рада на раздвајању. Вратили су се из Параћина. Баве се ратарством, повртарством, пчеларством и сточарством. Не жале се. Кажу да може солидно да се живи. Он је са ***Слађаном Дуловићем*** добио трактор, плуг и берач кукуруза. До сада нису имали трактор, а само Репановићи имају у свом власништву 12 хектара земље које обрађују. Поред овог, узимају под закуп још 5 хектара. Дуловићи такође у свом власништву имају 5 хектара. Све скупа, годишње обрађују 22 хектара. Слађан је живео у оближњем селу, Шаљиновици. Каже да је његова породица имала највише земље у селу, али да је већи део земље узурпиран или се налази на територији која није безбедна за рад. Покренуо је судски поступак ради повраћаја у посед своје имовине, али се још ништа није урадило. Из безбедоносних разлога није могао да врати породицу у Шаљиновицу, већ су купили парче земље у Осојану, где им је саграђена кућа. Захваљујући гранту, који су добили од ДРЦ-а из фондова ЕУ, стали су на своје ноге. Момо и Слађан понављају причу ранијих саговорника да су на КиМ учестале дрске крађе, а да се починиоци не проналазе, иако се знају. У сред ноћи се краде стока и механизација. Дешава се да заинтересовано лице дође да купи краву, и ако му се не прода, те ноћи крава нестаје. Из тог разлога, партнери су добијени трактор сместили у новосаграђену гаражу коју су опремили алармом. „То је превентивно. Оно што је у нашој моћи, ми смо урадили, гаража, два катанца, брава и аларм. У боксу, у близини, је и пас. Данас, живети у оваквим условима без трактора је немогуће. До сада смо силне паре дали за ангажовање туђих трактора. Много значи кад имаш своје, пооpеш на време, припремиш на време, не зависиш ни од кога", каже на крају Момо Репановић.

МЕНАЖЕРИЈА

Настављамо потрагу за заједницом (четири породице) које су захваљујући подршци АСБ -а добиле опрему за прераду и паковање

Милош Ковачевић

меда. Једва се пробијамо кроз брдске сеоске пределе и евоцирамо успомене на време када смо за такав терен користили адекватно теренско возило. Наједном, на сред кривине, при великом успону, пут нам препречује паун са раширеним крилима. Прелеп призор. Нестваран за ово поднебље. Вадимо фотоапарате и покушавамо да овековечимо овај догађај, свесни да никаква фотографија не може да пренесе тај доживљај. Још се нисмо расвестили, а око нас се створише прелепи бели шарпланинци, што је такође реткост. Власник ове несвакидашње, ретке менажерије даје нам контакте добитника гранта и упућује нас на локацију где је опрема монтирана. Тамо нас дочекује ***Милош Ковачевић,*** најмлађи члан екипе која је добила грант. Милош се са породицом вратио из Крагујевца, као и већина становника Осојана, 2002. године. Каже да је он скоро почео да се бави пчеларством, али су остала два члана екипе прави професионалци у томе. Имају преко стотинак кошница и потребну опрему за врцање и издвајање меда. „У наредном периоду планирамо значајно повећање пчелињих друштава, како бисмо имали сопствене, веће залихе меда. Ако то не буде довољно, откупљиваћемо мед и од других. Опрема коју смо добили намењена је паковању за потребе ресторана. У преговорима смо око обезбеђења откупа. Мед у малим паковањима је увек тражен. Циљ нам је да у наредном периоду обезбедимо декристализатор и хомогенизатор, и машину за сито штампу, како бисмо заокружили причу око опреме. Користимо ову прилику да путем вашег листа позовемо организације које се баве пчелињим друштвима, ако су заинтересоване да пакујемо за њих, да нам се јаве", поручује Милош.

МЕХАНИЗАЦИЈА - ОСНОВ ОПСТАНКА

Враћамо се пут Клине, па у Видање, где по плану обилазимо још две заједнице које су добиле грантове за одрживост. Прво ***Небојшу*** и ***Немању Вуличевић.*** Не налазимо их код куће. Ни трактор,

Немања и Стефан Вуличевић

цистерну и сејачицу који им је додељен. Поред женског дела породице, у кругу куће затичемо најстаријег члана домаћинства и ***Стефана,*** најмлађег члана породице. Обавештавају нас да су Небојша и Немања са механизацијом на њиви. Немања цистерном залива, а Небојша прска усеве. Упућујемо се до њиве и камером и фото-апаратом овековечујемо њихов рад. Небојша нас упознаје са њиховим кретањем након егзодуса. „Избегли смо у Крушевац, код рођака. Радили смо сезонске послове, физичке, грађевину. Отишао сам са двоје деце, супругом, оцем, мајком и млађим братом. Вратили смо се 2004. године, са првом групом и ето, од тада се трудимо да нормално живимо, у чему нам у многоме помаже грант који смо добили. Обрађујемо 28 хектара земље. Пре добијања гранта могли смо да обрађујемо само до 15 хектара. Недостаје нам још комбајн и машина за силажу", завршава Небојша, поздравља се са нама и наставља са радом. Посао треба завршити док киша поново не почне да пада.

Ми одлазимо до ***Микић Слађана*** који је са својом групом од пет чланова добио од АСБ-а три трактора, берач кукуруза, приколицу, сејачицу за кукуруз, тањирачу, дрљачу, плуг, фрезу и прскалицу.

Слађан Микић

Слађан се из Крагујевца вратио 2005. године, исто када и други члан екипе, ***Трајко Продовић.*** Пројекат ратарске поризводње, захваљујући којем су добили грант, везали су за постојећи, текући пројекат изградње 12 штала за узгој свиња и кланицу за производњу месних прерађевина који је реализовала мултиетничка женска организација „Ева", чији је председник Трајкова супруга. Микић и Продановић заједно обрађују 15 хектара земље, углавном под пшеницом и кукурузом. Предусретљиви Слађан Микић нас одводи до осталих чланова њихове екипе, ***Саше Радосављевића*** у Клини. Саша је време у расељеништву провео у Краљеву и Белој Паланци, у колективном центру. Радио је са члановима породице на пијаци. Често је одлазио за Бугарску и

Саша и Светислав Радосављевић

отуда доносио робу. У Клину се враћа 2007. године и почиње своју борбу са општинском администрацијом око ослобађања узурпиране имовине, локала и стамбеног простора. Неки процеси и даље трају. У своју новоизграђену кућу у центру Клине ушао је 2011. године. „Презадовољни смо добијеним грантом. Све је квалитетно. Сву опрему смо имали прилике да користимо. Сада нам је одрживост загарантована. За сада немамо проблем са пласирањем производа. Има пуно маркета, све се откупљује", каже Радосављевић. ***Светислав Радосављевић,*** члан екипе, све претходно потврђује. Он се вратио 2006. године, после повлачења по колективним центрима, од Краљева до Ниша-Сићева и Беле Паланке.

МОТИВИ ПОВРАТКА

На инсистирање свих чланова екипе, непланирано посећујемо и преосталог члана у селу Рудице, ***Ивицу Дашић.*** Путовање до Рудица је баш потрајало, највероватније зато што смо се већ психички припремили за повратак назад, за дужи пут и друге активности. Ипак, убрзо схватамо да нисмо погрешили што смо и Рудице уврстили у план обиласка. Лепо село. Нетакнута природа. Бар нама тако делује. Како је онима који су осуђени да ту живе, не знамо. Покушавамо да сазнамо од Ивице Дашић који нас је примио са неверицом, не знајући којим поводом смо дошли. Слушајући у наставку његову животну причу, не чудимо се неповерењу. „Родитеље сам изубио на кућном прагу, ни криве ни дужне, `99. године. Да сам их изгубио у рату лакше би ми било. Овако, никоме нису згрешили, а нема их. У јутро 17. јуна родитељи су нам рекли да се ми млађи спремимо и одемо за Србију на кратко, док се ситуација не смири. Отац је остао са мајком. И то је био наш задњи сусрет. Више се нисмо видели, нити смо ишта чули од њих. Цео живот је провео у Ираку, Алжиру, Израелу и где све не још, а главу је изгубио на кућном прагу. И не само он са мајком него и три стрица и деда. Након два дана од егзодуса добили смо информацију о томе, али не знамо да ли су и где одведени и убијени. Неко каже на кућном прагу, неко да су их одвели за Италију. Ништа се не зна". Читаву причу, по ко зна који пут са нама слушају супруга ***Наташа*** и деца ***Јован*** и ***Јована***. „Живели смо у колективним центрима, халама, у Краљеву, Трстенику, Чачку – наставља Ивица. Било нас је петнаесторо. Услови катастрофални, али то нисмо осећали, све време смо се трудили да нешто сазнамо о родитељима. Радили смо на дневницу да бисмо опстали и платили дажбине. Оженио сам се Трстеничанком, добили смо двоје деце и 2011. године се вратили овде где смо. Овом приликом бих желео да се захвалим Винки Радосављевић, начелници пећког округа која нам је много изашла у сусрет и којој нећу моћи да се одужим док сам жив. Да не огрешим душу, помогао ми је и ***Божидар Шарковић,*** ДРЦ, УНХЦР и сада АСБ. Без њих не бисмо могли да опстанемо. Пре рата је овде било 30 српских кућа са 222 појединца. Данас је 90 албанских и само 6 српских са 22 појединца и неколико ромских. Уметност је опстати".

Иако смо задужени да упијамо и региструјемо туђе муке и проблеме, ово је ипак било сувише. Морали смо да питамо који им је мотив био, после свега што су преживели, да се врате, са малом децом. Ивица нам поносно показује на спомен плочу коју је уградио у фасаду новоизграђене куће, поред улазних врата. На спомен плочи

Ивица Дашић са породицом

Дејан Дашић са сином

слика оца и мајке. „Мотив? Моји родитељи, ово ми је мотив, највеће задовољство што смо овде. Да је срећа да су живи или да ова плоча буде на месту где су они, а не на кући. Мотив ми је да сазнам како су моји родитељи окончали", одговара Ивица.

Дејан Дашић, Ивичин брат од стрица, потврђује да су и његове родитеље киднаповали. „Деца до школе иду по 10 километара у једном правцу, стално стрепимо за њих", рекао је.

МАНАСТИРСКИ МИР

Превише негативне енергије у тренутку када се спремамо на дуг пут назад. Пуни утисака крећемо пут Пећи. Обилазимо манастир Пећку Патријаршију и ту сазнајемо да је један члан наше екипе по први пут у овој светињи. Није нам јасно како је то могло да се деси после толико година шпартања по КиМ. Након обиласка манастира, кратак, али за памћење, ручак у ћевабџиници у центру Пећи. Радник у ћевабџиници се труди да нас угости, прича на српском и доноси гратис салату, јогурт-ајран, подгрева лепиње на роштиљу. Укус ћевапа и суџука за памћење. На брзину прошпартамо по центру Пећи и одлучујемо да се почастимо колачима и бозом. Посластичар је такође једва дочекао прилику да са нама поприча на српском језику. Жали се како је, по њему, пре 1999. било боље живети у Пећи, а сада је несносно, несигурно, сада је за живот боље у Призрену. Није нам никако јасно зашто му пре `99. није било добро у Призрену. Питам га, али одговор нам поново није био јасан. Закључујемо, из-

улаз у манастир Високи Дечани

реко је то из превелике жеље да ипак нешто са нама прича или што би Призренци рекли „мухабет олсун".

Пред манастир Дечане стижемо минут пре почетка вечерње службе. Војници КФОР-а нам кажу да су посете завршене. Инсистирамо да позову некога од братије, не одустајемо. У једном тренутку, неко нас је препознао иза великих манастирских врата и рекао војницима да нас пропусте. И ето нас на служби у манастиру. Не може се замислити бољи завршетак овако тешког дана. Анђеоски гласови у полумраку манастира односе сав умор и уносе спокој у наше душе. Након службе, ***отац Петар*** нас по обичају угошћује на чарадку конака. Добра ракијица (за оне који смеју да пију), манастирски мед, чај и колачићи уз нестварну тишину и цвркут птица. Приликом одласка затичемо игумана манастира ***оца Саву Јањић*** у шетњи главним путем поред манастира. На жалост, касно га примећујемо, а саобраћај у том тренутку није дозвољавао да станемо и поздравимо се. Отац Сава нам уз познат осмех махну уз благослов, ми у покрету отпоздрависмо.

ЗАР У ПРИЗРЕНУ?

Мрак увелико покрива Косово. Крећемо према укључењу на ауто-пут, па за Београд, ноћу, да не бисмо губили још један дан, а и да бисмо уштедели на трошковима ноћења. И све би било добро, да није тог, Марфијевог закона. Нисам Марфија лично познавао, али бих имао свашта да му кажем када бих га упознао. Испред Ђаковице компјутер нашег паметног аута пријављује квар (како је некада било лакше када нисте знали шта вас чека), отказао је алтернатор. Значи возило ће се кретати док не потроши струју из акумулатора, а онда.....

Гасимо све непотребне потрошаче. Тражимо „помоћ пријатеља" из Призрена. Спремни су да крену када им јавимо да смо стали. Пролазимо кроз Ђаковицу. Ево нас и код Зрза. Испред Велике Круше акумулатор испушта душу. Мотор се гаси. Користимо инерцију и полако стижемо до осветљене бензинске пумпе. Стајемо, отварамо хаубу мотора, као да ће то нешто да поправи. Гледамо, реда ради. Прилази нам радник са пумпе и пита о чему се ради. Када смо му објаснили, предлаже да нас одшлепају до Призрена. Слажемо се, мислећи да неко већ иде према Призрену, па ће нас успут повући. Убрзо се појављују два младића која су добила задатак да нас одшлепају до Призрена, до локације која нама одговара. Специјално због нас иду у том правцу. Момци не знају српски, али се некако споразумевамо нашим скромним знањем албанског језика. Око 23,00 долазимо до Призрена. Ту нас дочекују наши пријатељи Призренци. Одлучујемо да бригу око аута оставимо за сутрашњи дан, будући да у Призрену има добрих мајстора и да то и неће бити проблем. Важно је да смо до Призрена стигли. Питамо момке који су нас дошлепали, колико дугујемо. Неће ни да чују. Кажу нашли су нам се у невољи, а од тога се не треба извлачити корист. Поздрављамо се уз размену телефонских бројева. Остатак ноћи проводимо са пријатељима у пријатној атмосфери, у кафићу код „Аце".

Рано јутро у Призрену. Испијамо, ко чај, ко кафу, уз врућe топлије, под утисцима људи који су нам синоћ помогли, надајући се да је и Марфи отишао. Долази наш добар пријатељ који треба да нас води до његовог доброг пријатеље, најбољег мајстора за електрику. Одлазимо према Журу, граници са Албанијом. Долазимо у радионицу пријатеља, нашег доброг пријатеља, којем смо се већ најавили телефоном. Ту „сабајле" доживесмо велико разочарање. Чим је мајстор видео београдску регистрацију, није био заинтересован да погледа испод хаубе, правдајући се да у Призрену квар на нашем ауту не може нико да уклони. Једино решење је, по њему, да се возило утовари на камион и одвезе до Грачанице, где постоји овлашћени сервис. Наш пријатељ, згранут. Ми, такође. Па зар тако нешто да се деси у нашем Призрену за који смо се увек клели да су међунационални и међуљудски односи на завидном нивоу, најбољи на читавом Косову. Ето, десило се и нама, у Призрену. Ни наш пријатељ не може да сакрије разочарање, више што је нас довео у тако неугодну ситуацију да све то видимо и проживимо.

Да скратимо причу. Марфи се у међувремену негде изгубио. Нашли смо другог најбољег мајстора, у Душанову-Арбени, који није знао ни реч српског, али је прихватио да ради на колима. Избацио је са канала ауто који је већ растурио и посветио се нашем. Рекао је да ће оправка трајати најмање 4-5 сати (што су нам и други знаоци потврдили).

Како бисмо утрошили време, одлучујемо да одемо до градског гробља. Пријатно смо били изненађени када смо видели да је и поред великих киша и бујања вегетације гробље још увек уређено. На крају гробља видимо раднике који тримерима уклањају растиње. Када смо им се приближили, прекинуше рад, угасише машине, како би нас питали да ли смо задовољни урађеним. Наравно, на српском језику. У току разговора са њима, телефоном нам се јављају мајстори и обавештавају нас да је возило поправљено. А није прошло ни сат времена. Ипак квар није био толико озбиљан. Требало је само да га погледа прави мајстор, и човек који ће прво констатовати у чему је проблем. Е, то је наш прави Призрен.

СПОНТАНОСТ

Приликом нашег кратког, али стресног боравка у Призрену десила се мања саобраћајка у центру града, чији смо сведоци били.

Виновници су били возач аутомобила и мотоциклиста којег је на раскрсници возило очешало. Као по старом обичају, путници из возила и окрзнути мотоциклиста, сви Албанци, одмах су почели да се свађају, наравно на албанском језику. Срећа да осим неугодности, веће штете и повреда није било. Лица бледа од страха, и са једне и са друге стране. Адреналин на максимуму. Очекује се кулминација. У једном тренутку мотоциклиста у бесу изговара на чистом српском језику „ти ниси нормалан, мајке ми", и даље наставља свађу на албанском.

Слатко се насмејасмо овој спонтаности и настависмо својим путем, срећни што се све добро завршило и што неће кулминирати у нешто нежељено.

Е, по томе је Призрен специфичан и скоро 18 година после егзодуса.

аутори текста и фотографија:
З. Маврић, С. Јефтић, Г. Томић

АМБАСАДОР ВБ У ПОСЕТИ ПОВРАТНИЦИМА

Повратнике у Призрену обишао је господин Рори Оконел, британски амбасадор у Приштини. Господин Оконел је обишао већину кућа изграђених средствима Амбасаде Велике Британије и Косовске владе и упознао се са условима под којима живе повратници и њиховим плановима за будућност. Не скривајући задовољство што су поново у својим кућама, повратници су искористили ову прилику да се захвале Амбасади Велике Британије на подршци, наглашавајући да су се брзо уклопили у косовску свакодневницу, да је безбедоносна ситуација у Призрену задовољавајућа, али да незапосленост представља велики проблем за све заједнице.

НЕЗАПОСЛЕНОСТ ВЕЛИКИ ПРОБЛЕМ

Амбасадор Оконел је прво обишао повратницу из прве фазе пројекта, којим је 2010. године изграђено 10 нових кућа у историјском делу града. Јелисавета Бенџаревић није крила задовољство посетом високог званичника. „На самом почетку хтела бих да Вам се захвалим на донацији. Вратила сам се са супругом у првој групи. Овде смо живели две године. Онда се он разболео, па смо морали назад за Београд због лечења. Он је преминуо, а ја сам сада на две стране, не могу сама, а деца не могу да живе овде зато што тамо

имају посао. Мени је овде лепо. Просветни радник сам, овде имам ђаке које сам учила и који ме и дан данас поштују, имам пријатеље међу Албанцима, а дружим се и са Србима повратницима, најчешће недељом, у цркви".

Након обиласка кућа из прве фазе, господин Оконел је обишао цркву Светог Спаса и са платоа уживао у панорами Призрена. Амбасадор се ту срео са повратником ***Синишом Цветковић*** који га је позвао да посети кућу његовог шурака у коју се он вратио са супругом ***Сунчицом***. Срдачни и непосредни Цветковићи успели су да поремете читав протокол и сатницу посете, створивши пријатну домаћинску атмосферу гостима. Амбасадора су известили да се Синиша бави филигранством и презентовали му производе које је ручно направио. Када се екипа око амбасадора спремала да крене, Сунчица је изнела пуну тепсију свежих баклава и призренску бозу. Овом изазову нико није могао да одоли. Тако је дружење поново настављено, иако су термини протокола већ били пробијени.

Сунчица је покушала да за кратко време информише амбасадора како им протичу дани реинтеграције. „Добро нам је. Дружимо се. Ја овде више немам брата да ми помогне, али у свако доба можемо да рачунамо на Неџата, а и он на нас. Снагу нам дају и овакве посете, као што је ваша. Тада видимо да нисмо заборављени. Тако можемо

и да остваримо нека своја права. Што се безбедности тиче, ту проблема нема, али нигде не радимо и то нам представља проблем за одрживост. Као што сте видели, мој супруг има, у правом смислу, златан занат. Откако смо дошли, тражимо да нам дају грант за одрживост у виду алата за израду накита од злата, али никако да га добијемо", рекла је Сунчица.

НАСТАВЉА СЕ ПОДРШКА ПОВРАТКУ

Након пријатног разговора у кући Цветковића, амбасадор је наставио обилазак посетивши повратнике из друге и треће фазе пројекта. Традиционално гостопримљиви Призренци повратници, били су разочарани што господин Оконел није имао прилике да свима посвети време које је провео у кући Цветковића. Дочекавши амбасадора на вратима куће, покушали су да у брзини изразе своју захвалност Амбасади Велике Британије, али и да укажу на проблеме и примедбе које имају.

Чини се да су најсрећнији били повратници задње фазе, којима се приводи крају изградња кућа, ***Бисерка Трифуновић*** и ***Радмила Кнежевић.*** Радмила Кнежевић, глумица, режисер, писац, је овом приликом изјавила: „Ја сам поносна. Драго ми је да нас је амбасадор посетио, да види да смо ми, Срби, заинтересовани за повратак и надам се да ће то позитивно утицати на наставак пројекта подршке повратницима".

ОДГОВОРНИ ЗА БУДУЋНОСТ

Након завршетка посете, амбасадор Рори Оконел је на српском језику дао изјаву о утисцима: „Ово је знак новог живота. Ако људи немају прилику да се врате својим кућама, нема права ни за њих, ни за друге заједнице на Косову. За сада је британска влада била главни донатор за повратак. Уложили смо милион и по евра за повратак у Призрен. Подржали смо 38 породица, и то не само да се врате у своју кућу, него да кроз грантове имају приступ раду, да имају шансу за достојанствен живот. То је врло важно. Када говоримо о повратку морамо да мислимо да људи који се враћају имају нормалан живот. Зато ми морамо да наставимо да подржавамо процес повратка . Веома је важно да сами грађани знају да су они одговорни за будућност Косова. Ми ћемо као дипломате наставити да подржавамо Косово, али ово је 21. век и као у свакој демократији, грађани су одговорни за будућност", завршио је Оконел.

аутор текста: ***З. Маврић***
аутор фотографија: ***С. Јефтић***

КОСОВСКА КАМЕНИЦА ОСТАЈЕ БЕЗ МЛАДИХ

Најисточнија општина на Косову и Метохији, Косовска Каменица, поред Каменице, своје седиште има и у селу Ранилуг. Обилазећи кориснике, који су добили грантове из пројекта ИПА 12, посетили смо општину у којој су нам домаћини били председник привременог органа Косовске Каменице, господин Слађан Јордановић, начелник општинске управе, господин Никица Марковић и господин Иван Петровић, стручни сарадник за правну помоћ. Након добродошлице, господин Јордановић нас упознаје са основним подацима:

„На територији Косовске Каменице гравитира 10000 до 12000 становника. Срби већином живе у етнички чистим селима, мада има и један број села која су мешовита. Један број мешовитих села је након ратних збивања етнички очишћен. У општини имамо 37 етничких села. Од тога су нека са једном или две породице. Наша највећа несрећа је што у последње време остајемо без младих људи. Велика је одлазност ради потраге за послом. Горући проблем је запошљавање младих људи. Одлазе да би себи обезбедили егзистенцију, а онда се ретко ко враћа. Бројем повратника се не можемо похвалити. Већи је број оних који се исељавају, него оних који су се вратили. Предстоји нам да нађемо модус за решење овог проблема. Морамо наћи начин како бисмо запослили људе и одвратили их од исељавања. Решење за то је, пре свега, у изналажењу донација ради покретања приватног бизниса, неке радионице, мини-радионице, што би у овом случају било најреалније и највише остварљиво".

НЕОПХОДНО САНИТЕТЕСКО ВОЗИЛО

Како функционише систем образовања и здравствене заштите?

„Систем образовања и здравства функционишу, мада у отежаним условима. Ми као општина прво немамо никакав буџет, него за

Слађан Јордановић

све потребе морамо да се обраћамо Канцеларији за КиМ. У већини случајева они нам излазе у сусрет, али тај пут је компликован и спор. Ове институције се, када имају потребе, прво захтевом обраћају општини, а ми исти захтев прослеђујемо Канцеларији за КиМ. Онда од њих очекујемо одговор или средства. Здравству је, чини ми се, потребна већа помоћ. Пре месец дана смо имали један немили случај. Дете из основне школе је било да прими инекцију и онда је, на повратку кући, доживело пеницилински шок. Скоро да нисмо могли да му помогнемо, јер немамо ни једно амбулантно возило у Ранилугу, па смо морали да тражимо помоћ од других. Морали смо да чекамо да амбулантно возило стигне из Пасјана, а живот детета је био у питању. Код таквих случајева сваки тренутак је борба за живот. Значи, то је нешто што би ургентно морали да решавамо. Имамо проблеме и са снабдевањем лековима. Набавка није проблем, али допремање јесте с обзиром да треба да се

регулише прелаз истих преко административног прелаза. И поред наведених тешкоћа, могу да кажем да нам здравство и образовање солидно функционишу".

Како Ви видите решавање проблема незапослености ?

„Могу да похвалим, рецимо, иницијативе АСБ-а и ДРЦ-а, који су реализовали пројекте ЕУ помоћу којих су заједнице основале предузећа и обучиле се за вођење истих. За пример је предузеће које су основали представници четири заједнице, четворица младих људи, који су добили мини-линију за обављање пекарске делатности, за производњу лиснатог теста, пецива и хлеба. Упознати смо са таквим добрим иницијативама и такве пројекте пратимо. Ако бисмо добили више таквих мањих пројеката да упослимо младе и способне људе који хоће да раде, не би било потребе за одлазак са Косова. Ми стојимо на располагању креаторима и реализаторима нових пројеката за идеје и предлоге заједница које се могу озбиљно укључити у реализацију истог. Још би боље било да смо укључени у предлагање и одабир корисника зато што ми добро знамо проблеме сваке породице".

Општина Косовска Каменица, а зграда у Ранилугу ?

„Наша општина гравитира на две локације. Седиште општине је у Косовској Каменици и тамо је већи део управе, али се најважнији део општинске активности одвија овде, у Ранилугу, па онда и председник општине и начелник општинске управе бораве овде и завршавају највећи део посла, јер је већина становништва овде у јужном делу општине, око Ранилуга", појашњава господин Јордановић.

МЛАДИ И ДАЉЕ ОДЛАЗЕ

Разговору се прикључује господин ***Никица Марковић,*** начелник општинске управе, „Нама је новом организацијом практично један добар део територије општине одузет и пребачен општини Ново Брдо, тако да сада наши грађани којима је Каменица на пет минута од општине, да би остварили нека своја права, морају да иду у Ново Брдо, а то уопште није близу. Што се тиче плана и програма Републике Србије, ту нормално функционишемо, немамо никаквих проблема. Грађани, иако су по косовском систему придодати општини Ново Брдо, и даље остварују своја права код нас, јер њихова имовина се комплетно налази на овом подручју, о чему говоре катастарске и матичне књиге.

Немамо ни један привредни колектив на подручју општине који функционише. Девастирано је све што је до `99 било у функцији, и сада је претворено у стамбене зграде, кафиће, као уосталом свуда на Косову. Пратимо судбину осталих општина, али је највећи проблем што омладина свакога дана одлази. Деца завршавају школу, а немају могућности да се запосле. Политика завода за запошљавање нам онемогућава да један број проблема решимо упошљавањем младих на места оних који одлазе у пензију. Не дозвољава нам се да примамо нове људе, а искрено, ако се ти људи овде не запосле и немају егзистенцијални минимум за опстанак, онда не можемо никоме ни да замеримо зато што одлази. Ми, две године уназад, немамо ни једног ново запосленог. Сегмент пољопривреде колико-толико функционише. Нема нам друге. Можда будућност треба тражити у пољопривреди. Највећа могућност је око организовања органске производње. Средина је еколошки чиста и можда би то био неки потенцијал који ми можемо искористити.

Међутим, остала је популација са преко 50 – 60 година старости, а пољопривреда тражи млађе, здраве и снажне. Млађи одлазе, ретко се ко враћа".

Никица Марковић, Златко Маврић, Слађан Јордановић и Иван Петровић

ПОВРАТКА СКОРО ДА НЕМА

Како сте Ви задовољни повратком ?

Господин Марковић на ово питање без колебања одговара „Што се тиче правог повратка, тога код нас практично нема. Интерно-интерно расељена лица су махом људи који си из Гњилана и других делова дошли овде, запослили се ту и раде. Већина њих има неко решење ван Косова и Метохије, а овде остају само зато што још раде. То изазива револт мештана који нису напустали Косово, поготово оних који немају своје земље, нити други начин да привређују. Ако би се анализирала структура оних који се враћају, дошли бисмо до поражавајућих резултата. Враћају се старачка домаћинства. Додуше, у формуларима ћете приметити да се пријавило седам-осам чланова, међу којима већина младих, да би добили што више помоћи, али се стварно враћају само стари. Веома често грантове које повратници добију, отуђују буд зашто, само да би дошли до неких пара. Зато сам ја, за то, да се пре помогне онима који овде живе, онима који нису напустали, и не намеравају да напусте Косово".

Иван Петровић, стручни сарадник за правну помоћ указује на злоупотребе од стране примаоца хуманитарне помоћи. „У селу Беривојцу, финансијским средствима Канцеларије за КиМ, реализован је 2010. пројекат изградње 12 станова у стамбеној згради. Зграда је изграђена на парцели од 24 ара. Власник земљишта и зграде је Српска православна црква. Након што је зграда завршена, 2011. године, усељено је 11 породица. Зграду смо населили људима који су били расељени из суседног села, Коретине и онима који су живели у кругу фабрике РИК Карачево, које је након приватизације власник, Албанац, истерао. Станари су формално закупци тих станова и симболично плаћају месечну закупнину у висини једног еура. Проблем је што један број станара не живи у њима, станови су празни, али се закупци понашају као власници, не желе да их ослободе, а ми у општини имамо пуно људи који су у потреби и којима би решење стамбеног питања решило животни проблем. У наредном периоду морамо изнаћи модус за одузимање станова од оних који их не користе. С обзиром да сам у време одлучивања о расподели ових станова био председник комисије, осећам се одговорним да ово доведемо до краја и да станови послуже својој намени".

разговор водио: ***Златко Маврић***
фотографије: ***Саша Јефтић***

ПРВА МОДЕРНА ПЕКАРА У РАНИЛУГУ

Млади људи, четири добра друга, из Ранилуга, решили су да питање опстанка узму у своје руке. Своју идеју о отварању мини пекаре преточили су у пројекат који је подржала невладина организација АСБ, финансијским средствима делегације ЕУ.

Идејни вођа овог пројекта је млади ***Марко Николић.*** Док његови партнери, приликом наше посете раде на припреми и изради пецива, Марко нас информише „Нас је четворица у пројекту, четири породице. Партнерство за сада функционише добро. Пре него што смо конкурисали договорили смо начин функционисања, имали јасан став. Конкурисали смо да бисмо радили, а за успех у послу је потребна озбиљност.

Овде смо деоничари нас четворица, по 25%, како у улогу, тако и у добити. Свако има своја задужења. Милан Мосић и ја смо пекари. Трећи члан, ***Мирослав Илић ј***е радио дуго код Албанаца на одржавању машина, и овде ће му то бити дужност. Он је повезао све машине и помогао око активирања. Четврти члан, ***Бобан Анђелковић*** је задужен за развожење наших производа. Од сопствених средстава смо купили комби, расхладну витрину, топлу витрину, прохромски сто за хлеб, плехове, репроматеријал у брашну, маргарину, адитивима. Уложили смо више од 2,5% својих средстава, што је пројекат захтевао.

Пекара смо довели из Београда, човек је 30 година радио тај посао. Циљ нам је био да на старту кренемо са добрим квалитетом и да се по томе прочујемо. Пекар, Небојша, пореклом је из нашег краја. Замолили смо га да нам оформи пекару, јер смо ми нови у овом послу", поносно истиче Марко, шеретски нас подсећајући да он носи име и презиме нашег познатог глумца, а његов партнер име и презиме успешног певача, чиме је и њима успех загарантован.

КОНКУРЕНЦИЈЕ НЕМА

„Због недостатка адекватне конкуренције, ми великих проблема нећемо имати са пласманом наше робе. Већ смо потписали неке предуговоре са купцима. Ова средина чека на наше производе. У општини Ранилуг, је 13 српских села са преко 15000 становника.

Своје производе ћемо пласирати у хипер маркетима. Производићемо, између осталог, смрзнути програм, жу-жу, разне кифлице, кроасане, паковања од 400 грама до килограма, у зависности од наруџбина", завршава Марко свој први део приче позивајући пекара, да

нам и он нешто каже о својим утисцима и мотивима свог повратка.

Пекар, ***Небојша Алексић,*** прекида рад у обучавању осталих партнера у изради пецива за мини-пице, оставља помоћницима да сами раде, а он прича своју животну причу. „Ја сам `88. одавде отишао за Београд, у потрази за бољим животом. Прве три-четири године, радио сам у ИМТ-у Раковица, а после сам отишао у пекаре. У то време пекари су се добро плаћали. Сада је друго време, како се ко снађе".

Шта Вам је био мотив да се вратите?

„Да помогнем овим људима – наставља Небојша. А и отац ми је умро у јануару месецу. Остала је мајка сама, па рекох да будем поред ње. Волим овде да будем".

КОФЕРИ РАСПАКОВАНИ

Милан Мосић, други партнер, понавља да овај посао има будућност зато што конкуренције нема, а веома брзо ће морати да се прошире, да отворе продајна места, упосле још помоћног особља и ангажују пре свега чланове своје породице, али и друге мештане из Ранилуга.

Велика подршка младима у креирању и реализацији идеје дошла је од чланова њихове породице. У пекари смо за време посете затекли ***Негована Николића*** и замолили га да нам пренесе своје утиске.

„Ја сам Марков отац – каже Негован. Драго ми је да се млади људи укључују у овакав посао. Они верују у успех, а ја верујем у њих. Уз помоћ АСБ-а ћемо наставити лепу сарадњу. Убеђен сам да ће овај погон бити један од бољих за производњу смрзнутог теста. Ово је одржив програм. Само са производњом можемо опстати, без производње, све је кратког даха. Од мене ће цела екипа имати максималну подршку".

Марко Николић се придружује мишљењу свога оца, „незапослени смо били и Милан и ја, да ово није искрсло, ми бисмо морали да пакујемо кофере и бежимо одавде, јер другог избора, без посла, нисмо имали. Југ Србије је тотално неразвијено подручје".

Срећни што је још једна одржива иницијатива младих људи угледала светлост дана и обећава нови период њиховог одрживог останка на КиМ, поздрављамо се са групом младих предузимача уз жељу да њихови кофери заувек остану у њиховом родном крају.

аутор текста: ***А. Димитријевић***
фотографије: ***Горан Томић***

„ЈОАКИМ ВУЈИЋ” У ГРАЧАНИЦИ

У Грачаници је у периоду од 14. до 21. маја одржан 52. по реду Фестивал професионалних позоришта Србије „Јоаким Вујић”. Домаћин фестивала било је Народно позориште из Приштине. Фестивал је отворио директор Канцеларије за КиМ, Марко Ђурић, а на свечаности отварања, публици се обратио и директор Битефа, Милош Латиновић. Публика у Грачаници имала је прилику да одгледа 20 најразличитијих позоришних остварења професионалних позоришта из Београда, Крагујевца, Ниша, Врања, Пирота, Ужица, Краљева и Приштине. Наша екипа је имала задовољство да буде део овог догађаја и од организатора добије изјаве, што је у дане Фестивала био прави куриозитет. У томе нам је свесрдно помогла, Снежана Петровић, наша пријатељица из Дома културе Грачаница.

НАКОН 28 ГОДИНА ПОНОВО НА КиМ

Предраг Радоњић, заменик директора приштинског позоришта у неколико реченица нас је упознао са организацијом фестивала, „Фестивал се након двадест и осам година поново вратио на Косово и Метохију. Фестивал има посебан значај зато што се одржава у ситуацији након ратног периода, у околностима у којима је живот Срба на КиМ прилично отежан. Овакав Фестивал је значајан залогај и за много веће средине са озбиљнијом инфраструктуром. За нас је од изузетног значаја да на неки начин покушамо да докажемо да људи који су овде остали имају капацитета, потребу и права да уживају у оваквом културном догађају од првокласног значаја. За сада, Фестивал тече прилично солидно. Проблем који се данас десио са пиротским позориштем, чији су актери више сати чекали на прелазу Мердаре, на неки начин је прилично

аутор текста са Иваном Недељковић и Предрагом Радоњић

илустративно појашњава како се одвија живот обичних људи овде. Ми никада не знамо, кад кренемо на Мердаре, да ли ћемо чекати 5 минута или четири сата. Никада не знамо која документација нам за шта треба. Живот је овде заиста другачији и отежан у односу на неке друге средине. За викенд није било воде. Било нам је непријатно због људи који долазе, али и они треба да виде како заиста живимо. Не можемо стварати лажну слику да је овде све у реду”, у једном даху завршава Радоњић и уз извињење отрчава на округли сто који се одржава након представе.

СВОЈЕВРСНО ХОДОЧАШЋЕ

Разговор настављамо са ***Иваном Недељковић,*** председницом Заједнице професионалних позоришта Србије, „Позоришта у Србији чине: Заједница професионалних позоришта Војводине, Заједница професионалних позоришта Србије и Београд. Београд је, као и у свим сегментима, држава за себе. Стиче се утисак да култура престаје код Хајдучке чесме, што није фер и није поштено. Ја сам са обода Београда, и ако ја то осећам, замислите како то осећају колеге у Пироту или Врању.

учесници округлог стола у атријуму цркве Светог Спаса у Призрену

Фестивал Јоаким Вујић је једна од најважнијих активности Заједнице професионалних позоришта Србије. Заједницу чини 13 позоришта.
„Јоаким Вујић” на Косову после 28 година за мене је нека врста и личног и професионалног ходочашћа. Сем што „Чаруга” не може технички да се изведе, сва остала позоришта ће играти. Срећна сам што смо овде уз све недостатке, уз све мане. Можда ово позориште нема потребну инфраструктуру какву заслужује један Фестивал, али наш је задатак као професионалаца да се прилагодимо условима. Када се склоните са ваше матичне сцене као позориште, стрес доживљавате и тамо где су бољи услови него у вашој кући, исто као и кад имате мањак услова. Сви знамо да је најбоље на матичној сцени, али је наш задатак да се прилагодимо амбијенту где се Фестивал одвија”, завршава Недељковићева, након чега скупа одлазимо на округли сто, који је већ почео са радом.

разговор водио: ***З. Маврић***
фотографије: ***Горан Томић***

ОКРУГЛИ СТО ПОСВЕЋЕН ДРАМСКОМ ПИСЦУ ДУШАНУ КОВАЧЕВИЋУ

У присуству професора књижевности и учесника ликовне колоније у Грачаници и манастиру Светих Архангела, у Призрену је одржан округли сто на тему „Књижевни рад Душана Ковачевића”.
Организатори овог културног догађаја били су Дом културе и Културни клуб Грачаница.
Округли сто је одржан у атријуму цркве Светог Спаса у Призрену, а био је посвећен стваралаштву Душана Ковачевића, прошлогодишњег добитника награде „Златни крст кнеза Лазара”, на манифестацији „Видовданско песничко бдење 2015”, која је одржана у Грачаници.
Осим стручњака из Новог Сада скупу су присуствовали проучаваоци књижевности из Београда, Косовске Митровице и Ниша.
Професор доктор ***Даница Андрејевић,*** изјавила је да је Душан Ковачевић „постао српски класик који је успоставио сјајну традицију, модернизујући и демократизујући позориште, враћајући на тај начин људе у позориште ”.
По мишљењу Данице Андрејевић, то је „човек који је писао о утицају велике идеологије на малог човека повезавши се у тој традицији са Нушићем, Стеријом Поповићем и другим великим српским драмским стваралоцима”.
За ***Драгану Тодоресков,*** историчарку књижевности и књижевну критичарку из Новог Сада, Душан Ковачевић је „најзначајнији српски драмски писац у последњих неколико деценија. Ликови његових дела постали су идеал урбане књижевне врсте, који настављају свој живот и мимо драма”.
Учесници су били задовољни како организацијом, тако и амбијентом у ком је скуп одржан.

текст и фотографије: ***Р. Алија***

ЗА СРЕЋУ ЈЕ ПОТРЕБНО МАЛО

Јасеновик је насеље у општини Ново Брдо. Пре ратних дешавања у њему је било стотинак домаћинстава. Данас их има свега педесетак. Налази се на надморској висини од 713 метара, а име је добило по биљци јасен од које се добијала тинта која је коришћена за писање. Порекло имена села и недавни случајни сусрет са возилом које превози ученике школе „Свети Сава", био је разлог да овога пута најавимо посету и боравимо баш у овој школи. Као и у свакој школи, дочекала су нас раздрагана и знатижељна деца, која су на фудбалском терену користила задње секунде свог великог одмора. Нашим доласком, зачуло се звоно које је означило почетак наставе. Као чаролијом, весела граја претворила се у чудноватy, планинску, кротку тишину. Нашу екипу је сачекала дежурна наставница и испратила до директорице, госпође Верице Ристић.

Верица Ристић

„Ова основна школа је почела са радом давне 1952. године", упознаје нас госпођа Ристић. „На почетку је то била четвороразредна школа са великим бројем ђака. Тек 1962. године почела је да ради као осморазредна школа. Школа је тада почела са радом у згради која је била адаптирани задружни дом. У тој грађевини је школа радила до 1991. године, када прелазимо у ову, новију зграду. Некада је у овим селима било много ђака. Данас имамо 3 до 4 ученика по одељењу.

На почетку рада школе, сваки разред је имао по 2 одељења, у одељењу просечно 30 ученика, значи, школа је укупно имала око 500 ученика. Тада су поред деце из Јасеновика овде долазила и деца из Царевца, Бољевца и осталих махала које су биле ближе. Међутим, људи су се све више исељавали. Приметније исељавање са ових простора бележимо од 1980. године. Пре 1999. године школа је имала осамдесетак ученика. Данас их има врло мало, укупно 35".

Из којих су места ученици?

„Тренутно школу похађају деца из Јасеновика, а имамо и четворо ученика из Бољевца. Јасеновик чине све ове куће које видите растурене по брежуљцима", показује нам госпођа Ристић кроз прозор.

Како путују до школе?

„Њихове куће нису пуно удаљене, свега неколико километара, али се из безбедоносних разлога превозе једном старом Ладом нивом која није адекватан превоз за тај број ученика, али бољег превоза немамо, нажалост.

Деца до школе пролазе поред шиптарских махала и дешавало се да имају разне непријатности, сусрете са чобанима који ту чувају стоку, па се понашају нељубазно и некоректно. Да бисмо избегли могуће провокације и свађе морамо редовно да превозимо децу".

Какав успех постижу ученици?

„Јако су добри. Имамо врло мали број лоших ученика, то јест слабих. Углавном су добри. Али, попустања нема, оцењујемо реално знање. Стандард породица је слаб, лош углавном. Родитељи су незапослени, већина се бави земљорадњом и сточарством. То су вредни људи, а деца се труде да буду још боља. Из ових клупа су се изнедрили многи успешни лекари, адвокати, правници, војна лица, професори.

Наставни кадар је одличан за наше прилике. Имамо само два предмета

14 ученика улази у возило

нестручно заступљена, музичко васпитање и руски језик, остало су нам све професори. Један број наставника је одавде, али већина долази из Ранилуга и Косовске Каменице. Стално путују. Наставници нам углавном допуњују норму, јер сви предмети не могу да имају норму. Они који овде заврше школу и имају среће да се овде и запосле, обавезно остају. Посао је нешто што веже човека заувек. Чак и када би хтео да оде, неће, не оставља се посао тако лако".

Да ли школа има потребне кабинете за практичну наставу?

„Кабинете сада немамо, међутим, имамо нешто наставних средстава. Компјутерску опрему смо имали и добијали много пута ових година, од `99. Међутим, имамо велики проблем због тога што не можемо да ангажујемо ноћне чуваре у школи, и све нам то покраду преко ноћи. Од 1999. године до сада смо имали 20 провала, при чему су нам тако крали углавном компјутере и вредније ствари. Компјутери су највише били на удару, а имали смо их доста. Данас их имамо само 4.

Безбедност нам је више пута била угрожена. Ујутро, приликом доласка на посао видимо обијена школска врата и тада се питамо смемо ли да уђемо, смемо ли децу да пустимо унутра. Морали смо да се самоорганизујемо ради заштите од крађа".

Шта вам је неопходно за бољи рад школе, за боље услове живота ученика и наставника ?

„Школа по мом мишљењу има солидне услове за рад, будући да немамо много ученика. Имамо тоалете унутар школе, што углавном школе по селима на Косову немају. Имамо и довољно инвентара: клупе, столице, ормаре. Највећи нам је проблем превоз ученика. Већ смо се обраћали неким организацијама за уступање неког половног, већег возила, комбија, али безуспешно. Ученици су нам у сталној опасности због превоза, видели сте како је то потпуно неадекватно возило за тај број ученика. Стално упозоравам надлежне на овај проблем, али, иако су нам деца највеће богатство, о њима нико не брине, што је веома тужно. Најстрашније је што ризикујемо дечије животе", завршава причу госпођа Ристић. Наш боравак у школи је потрајао читав школски час. Излазимо да пропратимо паузу. Наишли смо на поделу ужине (или ручка). Ученици дисциплиновано стају у ред један иза другог, сами из пакета узимају своје следовање хране и излазе у двориште. Један број њих обедује на фудбалском терену, други чувају да поделе са члановима породице, а трећа група, најмлађих, уз грају улази у већ помињану Ладу ниву. Без пуно буке, знајући свако своје место, укрцало се, веровали или не, тачно 14 ученика. И нико се није бунио. Били су весели, махали нам у знак поздрава и истовремено грицкали свој зарађени оброк.

Машемо и ми њима уз наду да ће им неко испунити жељу и обезбедити адекватније превозно средство. Ако ништа друго, да бар и ово буде исправно и да буде увек горива за њега.

текст: ***Саша Јефтић***
фотоси: ***Горан Томић***

САЧУВАНИ ПОБРАТИМСКИ ОДНОСИ

Око 200 српских и албанских породица у Понешу, селу гњиланске општине, живи заједно, без већих проблема. Деца наставу похађају у истој школи. Када у село дођу српски лекари, за помоћ им се обраћају и Албанци. Заједнички проблеми су им незапосленост, што младе из обе заједнице, тера да напуштају родни крај.

Када се са регионалног пута Приштина – Гњилане скрене на десну страну, само након стотинак метара асфалтног пута је раскрсница. Левом страном, стиже се у албански, а десном у српски део Понеша. Старије жене обучене у традиционалну српску ношњу, куће типичне, једноспратне, доста живине и домаћих животиња је оно што путнику намернику прво пада у очи.

Мештани истичу проблеме са којима се суочавају у свакодневном животу. ***Марјан Трајковић*** је пензионер. Он најпре каже да се у Понешу тешко живи, а са сељанима албанске националности углавном немају проблема. „Овде живи стотинак српских и исто толико албанских домаћинстава. Немамо међусобних проблема, живимо комшијски. Незапосленост нам је заједнички проблем, и то тера све нас, без обзира на националну припадност. Млађи Срби иду у Србију, а Албанци у веће градове или Западну Европу", тврди Трајковић.

Основна школа "Свети Сава", Јасеновик

Момчило Церовић, живи од 11.000 динара са шесточланом породицом. По здравствене услуге иде у Шилово, Пасјане, Србију или Митровицу.

„У Гњилане не идемо код Албанаца, јер се код њих све плаћа, од лекова до прегледа. Не може се са здравственом књижицом. Лекове набављамо у Врању, Бујановцу или Митровици, тамо су јефтинији. У селу има доста празних кућа, али нису продате", каже Церовић.

Др ***Зоран Перић,*** специјалиста интерне медицине и вд директора Здравственог центра Гњилане, који је са својим тимом дошао у Понеш, каже да му се за медицинске услуге обраћају и Албанци.

„Овде нема подвајања. Медицина је хумана наука. На прегледе долазе и Албанци. Повремено сарађујемо и са колегама Албанцима у Гњилану. Они су у неколико наврата спасили животе више српских пацијената. Урадили су то крајње професионално, заиста свака част. Има Срба који им се обраћају за медицинску помоћ. Никада нису били одбијени", тврди др Перић.

Сеоска школа је једна, али има два имена. За Србе је „Свети Сава", и има 32 ученика (од првог до осмог разреда), а на албанском се иста школа зове „Весељ Муја".

„Српски ученици наставу похађају пре, а албански после подне. Заиста немамо никаквих проблема. Ја сам овде шест година. За то време није било никаквих проблема међу ученицима, нити међу нама колегама. Деца међусобно у поподневним сатима играју фудбал. Нисам чуо да је било неких инцидената", каже учитељ ***Славиша Жарковић.***

Ученици осмог разреда различито говоре. Једни кажу да немају пријатеље међу албанским вршњацима, други да их имају. Живе заједно, често кућа до куће, играју фудбал. Јединствени су у томе да није међу њима било проблема на националној основи.

Пошто нема асфалтног пута који из „српског" води у „албански" део Понеша, мора се километар и по натраг до раскрснице, па онда још толико да се стигне у део села где живе Албанци.

Куће су нове. У центру, наспрам џамије је спортски стадион ограђен жицом. Деца школског узраста о вршацима српске националности различито говоре.

„Добро је, али ја немам ни једног друга међу Србима у школи. Са њима понекад играмо фудбал. Никада није било проблема да се посвађамо или потучемо", рекао је ***Фатмир***.

„Немамо међусобних проблема. Добро се слажемо, али ја не знам име ни једног од оних са којима играмо фудбал у школи. Ја не знам српски, а они знају по мало да говоре албански. Верујем да ћу када одрастем научити њихов језик", искрен је ***Алъбан***.

Нешто даље, старина, рече само да се зове Фарук, каже да се пуно није променило у суживоту са комшијама српске националности.

„Ја идем у амбуланту, када дође лекар и ако је Србин мени то ништа не смета. Они код нас долазе највише ноћу. Очували су се неки предратни, па и побратимски односи. Нисмо ми овде од јуче", каже он.

Његов двадесетогодишњи комшија ***Фљорент Шаља,*** са оцем има фарму бикова, продаје их и од тога живе.

„***Марјан Пауновић*** је наш кућни пријатељ и у саставу је Безбедносних снага Косова. Док смо били заједно у школи овде у селу играли смо стално фудбал. Пријатељ нам је и ***Дејан Стоиљковић***. Намамо проблема, а док нам овај спортски терен није био изграђен, стално смо заједно играли фудбал. Свакако да је било неких варница, али само спортских", каже Шаља и закључује, „Из Понеша одлазе и Срби и Албанци, за бољим животом. Економски разлози нас све притискају. Ни ја не радим нигде, осим што сам нон-стоп у штали, узгајам ове бикове. Влада нам ништа не помаже, све сами финансирамо".

аутор текста: ***Н. Ашинац***
фотографије ***Г. Томић***

ПРОТЕСТИ АЛБАНАЦА У ДЕЧАНИМА

У четвртак, 26. маја, у центру Дечана, одржан је протест против одлуке Уставног суда Косова, који је потврдио власништво манастира Високи Дечани над 24 хектара земље. Протест је одржан под мотом „Уставни суд крши правду", а присуствовало је четири до пет хиљада грађана Дечана, али и неких околних општина, пре свега Пећи.

Демонстранти су прошли главном улицом у правцу Пећи и вратили се испред седишта општине где им се обратио председник општине, ***Расим Сељманај.***

„Данас нисмо овде да протестујемо против манастира, већ против поклањања имовине манастиру Високи Дечани. На овај начин Уставни суд је дао легитимитет одлуке Владе Србије из 1997, када је та земља поклоњена манастиру. Ако уопште постоји правда, онда треба да се изврши приватизација као и остале друштвене имовине", казао је Сељманај, позвавши ***оца Саву Јањића*** и амбасадоре на Косову да седну и нађу решење.

центар Дечана

Након обраћања Сељманаја, пристуни су се мирно разишли.

Скуп је обезбеђивала полиција, а испред манастира су биле јаке снаге полиције и КФОР-а.

Непосредно пре овог догађаја, епископ рашко-призренски и косовско метохијски, ***Теодосије***, се огласио јавно поводом одлуке Уставног суда Косова: „Уставни суд је показао компетенцију и спремност да донесе непристрасну одлуку, којом је трајно заштићено имовинско право манастира над овом земљом. Ова одлука је од изузетног значаја за одрживост манастира Високи Дечани, који је на листи Светске културне баштине и УНЕСКО, као и за будућност његовог монашког братства. Истовремено, ово представља значајно охрабрење да је и у данашњим условима на Косову и Метохији могуће заштитити своја права и сачувати своје витално интересе", написао је тим поводом владика Теодосије.

ДОЗВОЛЕ ЗА ГРАДЊУ УЗНЕМИРИЛЕ ГРАЂАНЕ ЖУПЕ

У подшарпланинском делу призренске општине ускоро почиње градња четири мини хидроцентрале на рекама у атару села Манастирице, Горњег и Доњег Љубиња и Мушникова. Министарство за амбијент је већ издало потребне дозволе са образложењем да су о томе „одржане расправе са мештанима ових села и регије уопште".

улаз у Речане

То је, међутим, наишло на осуду и узнемирио мештане наведених места. Реаговали су и посланици Парламента Косова из бошњачке заједнице, тражећи хитан пријем код ресорног министра. Организовали су расправу у председничкој палати, познатијој као Бела кућа у Призрену, али и у већини жупских села.

Циљ је, бар за сада, постигнут. Заустављене су до даљњег активности на изградњи хидроцентрала. Обећано је да се оне неће градити, ако су против тога мештани тих села, који се плаше да ће доћи до промене флоре и фауне. Становници оближњег Речана, који траже општину са већинским бошњачким живљем, плаше се за своју будућност. На улазу у Речане истакнут је велики транспарент на којем пише „СТОП манипулацијама за изградњу хидроцентрала у Жупи. Не дамо наше воде и нашу земљу"!

Кажу да градњом хидроцентрала постоји опасност од изливања воде и поплаве Речана, које се налази на свега неколико стотина метара од предвиђене прве три централе.

СУЖИВОТ СРБА И АЛБАНАЦА У ПРИЗРЕНУ

Међунационални односи у Призрену сачувани су и поред свега што се овде дешавало последњих 20 година. Позивање на верске празнике је овде уобичајено. И није само то. Многи Албанци и данас долазе код комшија Срба и обрнуто. У Поткаљаји, где се приводи крају градња још пет кућа средствима Владе Велике Британије, мајстори Албанци из Дренице, изводе грађевинске радове. ***Сунчица Цветковић*** им је спремила кафу и тулумбе и нуди их да се окрепе, иако не раде на њеној кући. Језик по мало знају и једни и други, сасвим довољно да се међусобно споразумеју. „Живот", кажу „иде даље, доста нам је политике, видели смо докле нас је она довела".

ЕНГЛЕСКИЊЕ ОДУШЕВЉЕНЕ ПРАВОСЛАВНИМ ЦРКВАМА И МАНАСТИРИМА

Џејн Вули и Џулијан Тејонг, даме из Енглеске, посетиле су крајем маја Косово и том приликом обишле културно-историјске споменике. Боравиле су у Пећи, посетиле Руговску клисуру и Пећку Патријаршију, монахе у манастиру Високи Дечани, Велику Хочу. У Призрену су се задржале два дана.

„Врло смо топло дочекане, одлично смо се информисале о обичајима. Обишле смо бројне породице за Ускрс. У црквама смо виделе веома лепе фреске. Мене је одушевила мала црква Светог Николе у центру Призрена. Спавале смо у манастиру Светих Архангела, што никада нећу заборавити. Не сећам се да сам некада лепше спавала. Заиста немам речи ", каже ***Џејн Вули*** и додаје, „Дечани су изванредно место, црква је прелепа. Допале су ми се и цркве и манастир у Великој Хочи. Интересантно, толико пуно цркава, на тако малом простору, скоро да нигде у свету нисам видела. Пећка Патријаршија је велики контраст у односу на Жичу коју смо пре тога посетиле, али је прелепа".

Џулијан Тејонг, такође је одушевљена гостопримством које у тој мери није очекивала. Каже да се на улицама не може приметити да је овде пре 17 година било рата. „Јако ми се допала Пећ, атмосфера у граду, а посебно ми се допала Руговска клисура, јер ја обожавам природу. Пошто ми у Енглеској немамо православних манастира, и за мене је велико искуство спавати у неком од њих. Присуствовале смо и ускршњој служби у 4 сата ујутру. Одушевљена сам. Само присуство у манастиру Високи Дечани је непоновљиво", изјавила је Тејонг.

Обе саговорнице истичу да се нису бојале када су долазиле на Косово, иако су слушале разне извештаје који су говорили да је овде сасвим другачија ситуација. У Призрену су посетиле и Синан Пашину џамију, а онда и католичку катедралу. Из Призрена су отпутовале у Штрпце, а затим у Грачаницу.

Џејн Вули, Мирослав Ђурчјански, Џулијан Тејонг

Мирослав Ђурчјански, професионални водич туристичке агенције Panacomp, који је довео ове две госпође на Косово, каже да влада велико интересовање страних туриста за западни Балкан, а ту свакако посебно место заузима Косово, и да ту прилику треба искористити за представљање добро очуваног културног наслеђа.

ЖИВОТ НЕДОСТОЈАН ЧОВЕКА

Божидарка Ђурђевић, из сретечког засеока Крајићи, која живи у сада порушеној кући у Мушникову, сигурно је најтежи социјални случај у призренском региону. Званичници општинске Канцеларије за заједнице и повратак чине напоре да јој изграде нову кућу.

На брду, у српској махали, у старој кући, изграђеној пре стотинак година, врата су затворена. Мора да се иде са друге стране да би се ушло унутра. На срећу, излази средовечна жена, доста неуредна, слабо чује, негде жури. Једва је наговарамо да се врати назад и покаже нам где живи.

соба у којој је Божидарка Ђурђевић провела зиму

Испред је најмање стотинак кубика дрва, па се скоро не може ући на врата. Дворишта нема.

Зид једне собе је пао. Пошто је живела сама у Средској, другарица је, каже, позвала, да буду заједно у Мушникову. Другарица је касније отишла оставивши јој кућу.

Срби у Мушникову неће званично да говоре о овом заиста тешком случају. Само одмахују рукама. Апелују на надлежне да јој сагради кућу, али, како сви кажу, не у Мушникову, него у њеном засеоку Крајићи.

У општинској Канцеларији за заједнице и повратак су упознати са овим случајем и кажу да ће Божидарка ускоро добити свој кров над главом.

„Случај Божидарке Ђурђевић је један од најтежих код српске заједнице. Ми смо у њено име поднели захтев Министарству за заједнице и повратак са надом да ће јој се саградити кућа, али у засеоку Крајићи, на њеном имању. Припремамо неопходну документацију како би јој се кућа што пре саградила када се одобре средства", каже ***Спаса Андрејевић,*** званичник за српска питања у општинској Канцеларији за заједнице и повратак у Призрену.

аутор текста и фотографија: ***Рефки Алија***

НА СПАСОВДАН У ПРИЗРЕНУ

У атријуму цркве Светог Спаса, Призренци су и ове године наставили традицију обележавања своје градске славе. Стотинак расељених Призренаца, из централне Србије, придружило се повратницима и онима који су из околних места дошли у Призрен како би прославили Спасовдан. Поред свечане литургије и резања славског колача, програм обележавања Спасовдана чинили су многобројни културни догађаји: отварање изложбе уметничких слика аутора Крсте Васиљевића, рецитал у којем су стихове својих песама казивале Нада Хаџиперић, Радмила С. Кнежевић и Лела Марковић. У музичком програму су учествовали музички ансамбл „Бело платно" са етно музиком, док су косовску песму, фолклор и ношњу презентовали ансамбли „Метохијски жубори" уз пратњу Гаврила Кујунџића, професионални ансамбл народне музике „Венац", и ученици призренске Богословије.

Догађај је реализован захваљујући покровитељству и подршци општине Призрен и Канцеларије за КиМ. Организатор догађаја је Културни центар Призрен.

аутор текста: ***А. Димитријевић,*** фотографије: ***З. Маврић***

Програм је финансирао Комесаријат за избеглице и миграције РС, а спроводи га Удружење за помоћ расељенима „Свети Спас". Садржај публикације представља искључиву одговорност Удружења „Свети Спас" и ни у ком случају не одражава ставове Комесаријата за избеглице и миграције.

ИН-форматор – Главни и одговорни уредник: Златко Маврић; Уређивачки одбор: Миљан Лъушић (председник), Саша Јевтић, Горан Томић, Гордана Ђекић (чланови); Технички уредник: Данијел Пап; Лектор: Александра Димитријевић; Насловна страна: Горан Томић, Саша Јефтић, Златко Маврић.
Адреса редакције: Удружење грађана за помоћ расељенима са Косова и Метохије
„Свети Спас", Балканска 25, 11000 Београд,
tel/faks: 011/2686-161; e-mail: svetspas@eunet.rs; web sajt: www.svetispas.org
Штампа: "Maxima Graf" Петроварадин, www.maximagraf.rs; Тираж: 2400 примерака; бесплатан примерак; ISSN 2334-6078